

Radika

8-95

MLADIKA 8

IZHAJA DESETEKRAT V LETU

LETO XXXIX. 1995

KAZALO

Draga ni bila in noče postati (samo) pretveza	161
Fotokronika Drage '95	162
Observer: Bankrot slovenskega liberalizma	164
Marjan Tomšič: Čudež	165
Pod črto	166
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	168
Željko Perović: Bezgov cvet	168
Josip Dolenc: "Verujem, da si resnica utira pot počasi, zato pa gvišno"	169
Bruna Pertot: Med dihom zgodovine in resničnostjo	174
Brane Senegačnik: Po majski nevihti	175
Katarina Fistrovič: Kaj je ljubezen	175
Jure Vombergar: "O Dragi in politični emigraciji	176
Drago Štoka: Moj rojstni dan	177
Maks Ipavec: Kdo je zrušil komunizem	178
Antena	180
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Stanko Kociper; Zbornik o Francu Jerzi)	186
Ocene: Knjige: Repentabor (A. Rebula); Albin Mlakar: Dnevnik (B. Marušič); Biografija škofa Vovka (A.R.); Razstave: J. Rosenquist v Trstu (Magda Jevnikar)	189

Na Platnicah: Pisma; Za smeh
Priloga: RAST 98-95

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 4.000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 35.000 lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 - Mladika - Trst. Letna naročnina za Slovenijo 35.000 lir ali enakovreden znesek v drugih valutah. Druge države 40.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:

"graphart", Trst, Drevored D'Annunzio 27/E
tel. 040/772151

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva

AH, TA ŠOLA!

"Začetek pouka" – dve besedi, ki porineta dijake v globoko žalost, starše v skrb zaradi družinskega položaja, vsem tistim pa, ki na šoli tako ali drugače delajo, verjetno priskrbita čir na želodcu.

Dijaki jočejo po brezskrbnih večerih na šagrah, izletih v naravo in potovanjih, saj so se morali že 7. septembra vrniti v šolske klopi in bodo v njih ostali kar precej dni, če se bodo božične počitnice res končale že 2. januarja. Najprej so bile na vrsti alternativne dejavnosti: izleti, ekskurzije, predavanja... Profesorji so bili nad vsem naravnost navdušeni! Dijaki pa, no, dijaki nekoliko manj: te alternativne dejavnosti so bile namenjene tistim, ki so izdelali brez negativnih ocen, nekakšna nagrada pač. Vendar se je v očeh dijakov ta nagrada spremenila v kazen: "pridni" dijaki so namreč bili mnogo bolj obremenjeni kot njihovi "manj pridni" sošolci, ki so v šolskih klopih prebili le par ur na dan.

Starše seveda skrbi, če bo za podporni pouk poskrbljeno tudi med šolskim letom, ali pa bodo morali še plačevati privatne lekcije. No, podporni pouk menda bo. Ni še sicer prav jasno, kako ga bodo izpeljali, kdaj bo, kaj bodo medtem počeli "pridni dijaki", če ga bodo vodili letni profesorji itd. Seveda lahko razumemo, da tudi staršem ni še prav jasno, ali so lahko brez skrbi ali ne.

Alternativne dejavnosti so sedaj že mimo in začel se je redni pouk, oz. morali bi reči, začel naj bi se redni pouk. Prišlo je namreč do problemčka: na šolskem skrbništvu ali pa morda na

ministrstvu, je prišlo do majhnih zapletov v zvezi z lestvicami, pač kompjuterska napaka. Skratka, imenovanja suplentov še ni bilo. Boste rekli, ja, kaj zato, saj gre za par suplentov! Je pa že tako, da sestavljajo suplenti na nekaterih šolah skoraj tretjino učnega osebja in tako se lahko zgodi, da nekateri dijaki po skoraj mesecu dni pouka sploh še niso imeli slovenščine...

A kaj nam to mar, važno je, da se je šola začela 7. septembra!

AA

KRVAVA ČRTICA

Spodrsrljaj po grušču navzdol izza svinčenih časov.

Tovariša Čebulja iz Ptuja razmišljanje.

* * *

Seveda vem, da pravega grušču, mi Prleki in Polenci nimamo, v mislih imam zgodovinski grušč tovariša Bojana Čebulja, kakor ga berem v podpohorskem "Večeru" dne 7. avgusta '95 med "Vaša mnenja". Močno ga je odneslo navzdol neurje nepozabljenih naukov izza revolucionarnih podvigov, ki so se mu globoko zakoreninili v možgane.

V laseh sta si dva Slovenca, z lasanjem je začel oni iz Kočevske Reke, Ive A. Stanič, brani se pa ptujski Čebulj. Bojna arena pa so časopisni stolpci omenjenega časopisa iz Maribora. Ne navadno je pa že, da se nekdo s Kočevskega oglasi v mariborskem časopisu s pismom na naslov ljubljanske Akademije za znanost in umetnost in da se odzove ptujski prebivalec. Zakaj pa ne, saj smo zdaj svobodni!

3. stran platnic ⇨

SLIKE NA PLATNICI: ❶ Okrogla miza na letošnji Dragi mladih: Danilo Slivnik, Vida Petrovčič, Breda Susič in Drago Legiša; ❷ Stanko Žerjal na Dragi 95: zakaj je moja dolžnost ostati Slovenec; ❸ vseslovensko poletno srečanje na Višarjah; ❹ in ❺ Veliki šmaren na Repentabru: pesnik Vinko Beličič in cerkveni pevski zbor; ❻ mazaške akcije proti slovenskim napisom (foto P. Cvelbar in M. Maver).

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Marko Tavčar, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češčut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Albert Miklavec, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemas, Adrijan Pahor, Brunna Pertot, Marjan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Peter Rustja, Breda Susič in člani uredniškega odbora.

Draga ni bila in noče postati (samo) pretveza

Naj naša Draga še naprej prižiga na svojem nebu svoji dve zvezdi, slovenstvo in krščanstvo, potem ko obe lahko že prosto svetita nad svobodno in neodvisno Slovenijo?

Pred 30. Drago je malokdo mislil na jubilejne študijske dneve in njihovo dosedanjo vlogo. Komaj je Drago kdo napovedoval in marsikdo je že pričakoval padec zanimanja za to poznopoletno prireditev tržaških Slovencev. Po njej pa se je vsul plaz poročil in komentarjev v spremstvu izjav, hval, intervjujev, žolčnih polemik in tudi maskiranih očitkov na račun organizatorjev, njihovih spodrsljajev in morda tudi skritih namenov. Vsemu ni bilo mogoče niti slediti, kaj šele da bi reagirali in povedali tudi stališče organizatorjev, kakor so nas mnogi pozivali. Spričo nekaterih zlonamernih in škodoželjnih interpretacij bi to morda bilo tudi potrebno, ker so posploševanja bila le prehuda in je kronist prekoračil dopustno mejo namigovanj in podtikanj. Toda kregati se z navijačem ni koristno in še manj produktivno, sicer pa so drugi pisci spravili zadeve več ali manj na pravilno mesto. Draga si je v letošnjih prvih septembrskih dneh prislužila toliko zastonjske reklame, kot morda še nikoli v svoji 30-letni zgodovini, in to nas je tudi zabavalo, vendar pa se ne moremo otresti neprijetnega občutka, da je Draga postala pretveza za obračunavanje v notranjosti slovenske politične arene. Ta pravzaprav ne potrebuje novih bojišč in priložnosti za spopade tudi zunaj svojega okvira in celo na prostoru manjšine, ki je še posebej občutljiva za zdrahe v domovini, saj v njih zanesljivo ne more najti razlogov za občutek lastne trdnosti in zavarovanosti, še posebej, ker je ta manjšina zaradi ideoloških razhajanj v preteklosti in tudi zaradi današnjih materialnih interesov dokaj razklana.

Organizatorji 30. Drage smo se hote izognili visokodonečim besedam uradnih in slavnostnih govornikov, običajnih na proslavah ob jubilejih. Podčrtali smo samo, kako je hotela Draga od svojega začetka prispevati, da bi se posamezniki, družba in skupnost, ki neločljivo sestavljajo slovenski narod, obnašali kot normalni ljudje. Kakor se zdi taka definicija reduktivna, ponavljamo, da je Draga predvsem priložnost za pošteno ugotavljanje stanja in preverjanje stališč ter za iskanje skupnih poti v smeri splošnega slovenskega razvoja na področju moralnih, tehničnih in splošnodružbenih ved. Na naši skupnosti je, ali hoče to priložnost izrabiti, ali jo zavreči. Zato Draga lahko pokaže ne samo našo skupno moč, temveč tudi našo šibkost in jalovost.

Za konec: za izjave, tako predavateljev kot diskutantov na Dragi, odgovarjajo tisti, ki jih dajejo. To pravilo velja povsod po svetu, meriti uspešnost govornika samo z dolžino aplavza, ki ga sproži v publiku, pa pomeni meriti argumente in razmišljanja z merili spektakla, kar razvrednoti prireditev in je dokaz poniglavosti kronista.

Med predavanjem dr. Danila Slivnika

Pisatelj Zorko Simčič

Dogajanja v Dragi sem vsa leta s simpatijo spremljal, seveda na daleč in po časopisih, kolikor se je dalo. Letos sem bil prvič zraven in smem reči, da me je zagrabila. Tako množičnega srečanja tako različnih izobražencev in s tako široko zasnovanim programom v Sloveniji ne premoremo. Vidim predvsem dve razsežnosti: tehtna predavanja, ki jim sledijo resne debate, ter osebna prijateljska srečanja pred, med in po končanem programu. Res je "akademski četrti" pri tem krepko presežen, a je nekako molče od vseh sprejet in zato preveč ne moti. V tem je žlahtnost Drage in s tem obojim na poseben način in v velikem obsegu povezuje utile et dulce.

Predavatelj dr. Jože Marketz

Draga ima preteklost. Draga ima vsebino. Draga ima poslanstvo. Draga ima prijatelje. Zato ima Draga tudi – prihodnost.

Franc Cerar v zasebnem pismu

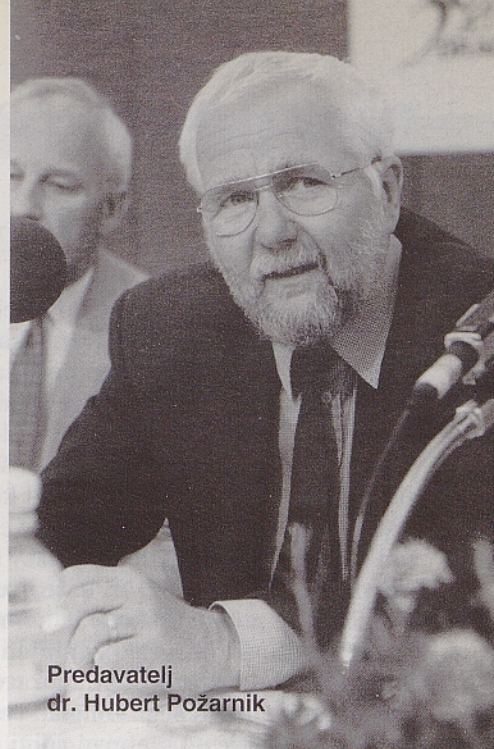
Državni sekretar dr. Peter Vencelj

**Predsednik Narodnega sveta
na Koroškem Nanti Olip**

**Deželni tajnik SSK
Martin Breclj**

**Predavatelj
dr. Hubert Požarnik**

Danilo Slivnik in Vida Petrovčič

**Predavatelj
prof. Brane Senegačnik**

Predsednik DSI Sergij Pahor

Somaševanje vodi msgr. Maksimilijan Jezernik

Bankrot slovenskega liberalizma

Za božič se je pri nas spremenil režim in novi gospodarji domovine so proglasili za izvor vsega zla prejšnjo vsedrjavno stranko, pri kateri so nedavno še sami vneto sodelovali. In kaj je storila ta stranka? Njeni voditelji so bili zaradi izgube oblasti tako omamljeni, da v času volitev še sami niso vedeli, ali so z vlado ali v opoziciji. Ves trop pristašev stranke jo je pa seveda nemudoma zapustil in začel odobravati novi režim. Mnogi so videli v tem prizoru višek politične demoralizacije pri nas.

Toda motili so se; prišle so še hujše stvari. Komaj se je po spomladanskih volitvah sestala nova skupščina, je padla vlada, v novi kabinet je pa vstopil voditelj stranke, proti kateri so se novoizvoljeni slovenski poslanci v času volitev največ borili. In tedaj se je zgodilo nekaj edinstvenega: ne samo volilci, ampak tudi velika večina novih poslancev s svojim bivšim ministrom vred je izdala svojega voditelja in začela odobravati novi režim. Prizor, ki je brez primere v naši politični zgodovini.

Za take politične skoke in kompromise je treba posebne vrste ljudi. Glavni pogoj je, da nimajo lastnega prepričanja, da niso zakoreninjeni nikjer, da je njihovo življenje brez objektivnega cilja in smisla. Kdor hoče postati dober akrobat, mora vreči ves ta balast čez krov. In v resnici je težko najti bolj tipičen primer kombinacije političnega žonglerstva in cinizma, kakor jo kaže zadnja generacija slovenskih liberalcev, ki je prišla na površje po svetovni vojni.

Njeni voditelji so vstopili v naše javno življenje pod gesli demokracije, pacifizma in samoodločbe narodov. Za svojega vzornika so proglašali Masaryka. Danes so seveda ta gesla povsod po Evropi v zatonu. Socialni konflikti so postali preostri in obstoječi družbeni red se poskuša ohraniti z drugačnimi, ne več liberalno-demokratičnimi metodami. Toda ta proces se vrši drugod v obliki borbe novih ljudi, novih gibanj, novih generacij proti predstavnikom liberalizma. In če se dvigne Croce ali kak drug liberalni ideolog v obrambo idealov svoje generacije, je odziv sicer majhen, vendar pa vzbuja tako pogumno priznanje k izgubljeni stvari spoštovanje tudi pri nasprotnikih.

Pri naših liberalcih je vse to drugače. 6. januarja 1929 ni bilo med njimi niti enega, ki bi začutil, da se je v njem in okoli njega nekaj zrušilo, niti enega, ki bi tedaj ali kadarkoli pozneje stavil vprašanje demokracije in diktature kot vprašanje principov in vesti. Vse to je bilo vedno postranska stvar; važno je bilo le, kdo bo minister ali ban. Vse to dokazuje, koliko so bila zanje v resnici vredna načela, ki so jih proglašali za ideale svoje mladosti in življenja, za smisel svojega dela. – Druga točka njihovega takoimenovanega programa je svobodomiselnost. V tem oziru se morejo sklicevati na dolgo tradicijo, ki sega nazaj v čase Mladoslovencev ali celo v dobo slovenskega prosvetljenstva. Toda v vsej tej borbi je kazal naš liberalizem vedno mnogo manj izgrajenosti in notranje trdnosti kakor pa njegov nasprotnik. Kako daleč je pa tudi v tem oziru zadnja generacija prekosila vse svoje nasprotnice, je pokazal zadnji evharistični kongres.

Nič drugače ni z idejo unitarizma in integralnega jugoslovenstva, ki jo proglašajo od l. 1918. dalje bolj ali manj vse liberalne frakcije za svoj ideal. Ob njenem rojstvu je stala špekulacija, da bodo zveze z Beogradom nadomestile pomanjkanje zakoreninjenosti v slovenskem življenju in naklonile toliko zaželeno oblast v Sloveniji. Zato ta ideologija nikdar ni čutila potrebe po knjigah in revijah, pisanih v njenem duhu, in je ostala idejno borna in konfuzna; vse je bilo pač le taktika in račun.

In tako vodijo vsa pota do istega rezultata. Po Evropi je danes še mnogo liberalcev, ki so tako globoko verni in zakoreninjeni v tradiciji 19. stoletja, da se ob misli nanje spomnimo rimskega gesla: *victrix causa diis placuit, sed victa Catoni*, ali pa onega Luthrovega: *hier steh' ich und kann nicht anders, Gott helfe mir, Amen*. Slovenski liberalizem pa more vedno še tudi drugače. Voditeljev ne motijo ideologije 19. stoletja, ker jim je še le povojna inflacija izoblikovala značaj in ustvarila premoženje. Inflacija je ključ za razumevanje vse izkoreninjenosti, nenačelnosti, cinizma in akrobatstva teh *nouveaux riches*.

Jasno je, da taki voditelji ne morejo imeti zase niti mladine, niti bodočnosti. Razklani v več grup, ki vneto intrigirajo druga zoper drugo, poznajo vsi skupaj le en cilj: priti za vsako ceno do oblasti. Izgubili so sleherni kompas. Slovenski liberalizem ne končuje v viharjih in prevratih, kot nositelj nekih miselnih in etičnih vrednot, pač pa se nacionalno in socialno izkoreninjen razkraja v praznoti duha in v cinični borbi za grobo korist.

Observator, Sodobnost, št. 7/8, 1935

Ponatiskujemo članek, ki je izšel pred natanko šestdesetimi leti v takratni reviji Sodobnost. Observator je psevdonim danes že pokojnega zgodovinarja prof. dr. Frana Zwittera. V odgovor tistim, ki nam svetujejo, naj se ne oziramo v preteklost. Morda zato, da ne bi razumeli sedanjosti.

Čudež

Marjan Tomšič

Nekdo mi je rekel, da podkvice prinašajo srečo. "Če jo zagledaš na tleh, boš imel srečen dan," je rekel. Ni mislil na konjske podkve, ampak na tiste podkvice, ki so jih takrat čevljarji še pribijali na čevlje, in sicer na dveh mestih: spredaj in od zadaj. Na te podkvice je mislil tisti nekdo.

Takrat sem bil zelen gimnazijec; minevali so komaj prvi meseci mariborske realke, torej prvo polletje prvega letnika. V Maribor sem se vozil z vlakom in vsega sem se bal. Vse je bilo zame tuje in vse me je ogrožalo. Posebno profesorji, med njimi pa najbolj tisti, ki je predaval matematiko in smo mu pravili Strčko. Ta je bil ledeno hladen, zahteven in neizprosno strog. In prav pri njem sem si v štirih mesecih pouka priboril štiri cveke. Ob polletju bom imel gotovo enko, sem se plašil. Edino čudež bi me še lahko rešil, sem ti pal za upanjem. Zato pa sem vsako jutro, ko sem stopal od železniške postaje do gimnazije, buljil v tla in prešteval tam ležeče podkvice. Bil sem namreč prepričan, da je število najdenih podkvic v sorazmerju z velikostjo sreče. Ta pa bi gotovo morala biti zelo velika, da bi izbrisala štiri nezadostne in mi pričarala v matematiki pozitivno oceno.

Torej sem vsako jutro napeto pretipaval prašna ali pa mokra tla; makadamska, asfaltirana, z granitnimi kockami tlakovana, in tiho štel: tri, pet, osem, devet... Kakšno jutro sem jih naštel tudi petnajst, nekoč celo dvajset. Nizal sem jih v molek čudne, komaj zavedne molitve. Kmalu pa sem razkrinkal samega sebe. Moral sem si namreč priznati, da vse skupaj nič ne velja, saj sem vsako jutro prešteval v bistvu iste podkvice; zapomnil sem si namreč, kje ležijo, in sem jih torej z lahkoto najdeval. Vedno iste, seveda. Le tu in tam se je pojavila kakšna nova. In včasih je izginila tudi kakšna stara; ali jo je kdo brcnil v kanal ali pa jo je smetar kam odmetel, morda tudi pobral, ker je bila še dobra, torej uporabna. Razen tega mi je izkušnja razgaljala dejstvo, da so podkvice popolnoma neučinkovite, če ne celo škodljive. Število mojih cvekov pri matematiki se je med preštevanjem podkvic namreč še povečalo; kontrolka je pridala enega, ustno spraševanje pa še enega. Skupaj jih je torej bilo že šest. Zato sem jih kar nehal preštovati, podkvice namreč.

Vendar nisem obupal. Iskal sem druge čudežne rešitve. In ubiral sem tudi druga pota do realke. Včasih nisem šel po bližnjici ampak malo naokoli, recimo kar po Partizanski ulici. Ta me je zmerom privedla do fran-

čiškanske cerkve, in ker sem imel zjutraj še precej časa do začetka prve ure, sem nekega dne zašel v to cerkev.

Nisem bil veren, saj v naši družini ni bilo teh navad. Prej bi rekel, da so me vzgajali celo protikrščansko. Vendar me je nekaj vleklo v cerkev. To se mi je dogajalo že prej, še takrat, ko sem hodil v Slivnico, torej v peti in šesti razred nižje gimnazije, sedanje osemletke. Skrivaj, da moji ne bi zvedeli, in potuhnjeno, ker sem se sramoval pred vaščani, sem kakšenkrat šel k maši v slivniško cerkev. Stal sem kje od zadaj ali ob strani in se na vso moč trudil, da bi vendar kaj čutil. Ker pa tega ni bilo v mojem srcu že od otroštva, so se vsi poskusi končali neuspešno. Največ, kar sem dosegel, je bila slutnja nekega veselja, neke radosti, nekega daljnega in velikega vzhičenja. Le bleda silhueta nezemeljskega veličastva. Vendar je bilo to dovolj, da sem se prepričal v obstoj drugega, drugačnega, lepšega sveta. Sveta, ki je bil meni nedostopen, celo prepovedan.

Torej sem tudi kot gimnazijski začetnik nadaljeval s tipanjem v neznano. V veliki frančiškanski cerkvi sem celo pokleknil in molil. Pač to, kar sem znal: Očenaš, Zdrava Marija, Angel varuh, odlomke iz Rožnega venca. Molil sem, da bi me profesor Strčko uslišal. Da bi se milostno ozrl name. Da bi me vsaj ne sovražil. Da, bil sem prepričan, da me sovraži in prezira. In bil sem prepričan, da sem zanj zadnji med zadnjimi, le smet, za katero nima smisla izgubljeni niti najmanjše količine energije. Torej nekaj, kar je čisto brez vrednosti in nekaj, s čimer razumen človek ne sme izgubljeni časa. Torej sem bil zanj, vsaj tako sem si domišljjal, totalno brezupen primer. Skoraj slišal sem, kaj je čutil do mene: "Matematični analfabet. Eden najlepših primerkov matematičnega antitalenta. Primerek, ki absolutno ni sposoben abstraktnega mišljenja."

Zato sem se zatekal tja, kjer je tlelo še edino upanje. Torej na področje čudežev, ki se dogajajo mimo vsake zdrave pameti. Zanje niso potrebne ne vem kakšne intelektualne sposobnosti, znanje iz matematike pa sploh ne. "Čudeži se dogajajo ne po našem zasluženju, temveč po milosti božji; ta pa je odraz najvišje ljubezni, ki spregleduje grehe in nam poklanja čisto dobroto," sem se spominjal besed iz slivniške pridige. Iz teh razlogov, oziroma po tej logiki, pravzprav antilogiki, bi se torej prav zares lahko zgodilo, da bi bil uslišan; da bi torej imel ob polletju iz matematike pozitivno oceno, čeprav je bilo moje znanje manj ko nezadostno.

Pozitivno oceno bi prejel ne po svojem zaslužju (znanju), temveč po milosti božji (po milosti profesorja Strčka).

V tem hrepenenju po čudežu sem neko jutro zagledal v preddverju frančiškanske cerkve berača. Sedel je na mrzlih tleh, bil je brez nog, tudi ena roka mu je manjkala. Ko sem že stopil mimo njega, me je preblisknilo: "Danes pišeš odločilno kontrolko. Zadnjo v tem polletju. Če bi zdajle dal temu beraču svojo malico, če bi mu jo poklonil, bi morda..."

Ideja je vzniknila kot rešilna bilka. Zasukal sem se, pokleknil k njemu, odprl torbo in mu velikodušno izročil malico. To pa ni bila ravno majhna žrtev; tisti dan je bila moja malica nekaj posebnega. Med debelima rezinama kruha je namreč ležala klobasa. Ta pa je bila pri mojih malicah izredno redek gost.

Berač je vzel ponujeno, se zahvalil, me ljubeče pogledal in krepko pokimal.

Tako, moje veliko dejanje usmiljenja je bilo opravljeno. Zdaj sem čutil v sebi olajšanje in bil sem prepričan, da se bo danes dopoldne, pri pisanju odločilne kontrolke, ki je zajemala znanje iz vsega polletja, zgodil čudež. Brez dvoma se bo! In navdalo me je slovesno navdušenje.

In prišla je ura preizkušnje. Naloge so se mi zdele znane, reševal sem jih v nenavadno vznesenem stanju. Računal sem in računal, pisal, prečrtaval, podčrtaval... in bil ob zvonjenju, ki je naznanjalo konec ure, prepričan, da sem vse rešil pozitivno in da mi torej petka ne more uti.

Po končanem pouku sem še enkrat šel v cerkev. Berača ni bilo več, bili pa so vsi svetniki, tudi razkošna Marija, mariborska Mati Božja, je mirno

kraljevala nad oltarjem in nudila pod svojim košatim krilom zatočišče vsem grešnikom, seveda tudi meni.

Zbrano sem molil in se zahvaljeval Gospodu, vsem angelom in svetnikom, in seveda tudi Mariji za ta veliki čudež.

Pa je prišel ponedeljek, z njim pa popravljene naloge ter moja gotova rešitev. Rezultate sem poslušal čisto miren, z lahkotnim srcem in breztežno vestjo. In potem, že proti koncu, je profesor izgovoril tudi moje ime, moj priimek, ter oceno:

"Nezadostno!"

Vsekalo je kot z jasnega neba. Udarilo strašno, z vso močjo. In zrušilo čisto vse. Stolp moje vere in upanje se je sesul. Pod ruševinami sem bil dokončno pokopan. Cvek! Gajzla! Torej čista nula. Nič od nič. Brezupen primer. Popolna nesposobnost. Iz tega fanta res ne bo nikoli nič. Ena sama, ogromna žalost. Pač imbecil. Za hlapca, ja. Za pomožna dela pa bo že dober. Smetar, morda. Ja, smetar gotovo, saj teh še vedno manjka. In bo pometal, hm, vse podkvice bo pometel... Ja, kakšna šleva, kak bedak. Da bi bil kmet? Oh, kje neki! Kmetje so vendar pametni, so preračunljivi, so dobri matematici. Torej ne bo niti za hlapca pri kmetu Zezmanu. Saj sem rekel: nič od nič. Popolna nula!

Tako je brnelo v moji glavi in zdelo se mi je, da se mi prav zares trga. Bil sem dokončno povežen. In moje upanje je šlo k vragu, moja vera pa sploh. Postal mi je žal, da sem bil tako naivno neumen. Mar bi tisto dobro malico sam pojedel, sem si očital. Grabila me je črna jeza in zaprisegal sem: "Nikoli več v cerkev! Do smrti ne! Zdaj vidiš, da Boga ni. Ni svetnikov, ni Marije, sploh ničesar ni. Vera je zabloda, sle-

pod črto

Vredno bi bilo razmisliti

Predavanje koroškega teologa dr. Jožeta Marketza na letošnji Dragi je sprožilo živahno diskusijo, med katero so imeli levji delež ravno naši zamejski diskutanti. Še najbolj se nam zdi, da je debato povzročilo predavateljevo omenjanje prakse, ki se je uveljavila na verškem področju na Koroškem. Diskutanti so se največ ustavili pri enem dejstvu, in sicer pri tem, da se nedeljska služba božja na Koroškem odvija večinoma dvojezično, v slovenščini in nemščini. To je nam slovenskim katoličanom, ki živimo v Italiji, nekaj zelo oddaljenega in pravzaprav tujega. Dvojezične maše so pri nas nekaj izredne-

ga, odvijajo se le ob nekaterih priložnostih, ko je potrebno pokazati, da tukaj živi, kljub razlikam v jeziku in kulturi, ena krščanska skupnost. Zato je bilo v besedah diskutantov slišati v glavnem negativno oceno ali vsaj pomisleke nad tem aspektom verske prakse na Koroškem.

Človeku se je zdelo tudi, da je problem dvojezičnih maš postal osrednja tema celotne diskusije, medtem ko se je v svojem predavanju dr. Marketz dotaknil še številnih drugih vprašanj (ne bomo jih tu omenjali). Poslušalca sta pretresla tudi sporočilo openskega župnika g. Zvoneta Štrublja o tem, da je sožitje med slovenskimi in italijanskimi verniki v njegovi župniji blokira-

no in pričevanje dr. Draga Štoke, ki je dejal, da na poti v rojstni kraj pokojnega italijanskega kaplana Annunziata Barbata v avtobusu Slovenci in Italijani med seboj sploh niso komunicirali. Pomembna se nam zdi tudi trditev dr. Marketza, da se danes pravzaprav sploh niti ni mogoče več obrambno zapreti, saj so radijski in televizijski sprejemniki v vseh hišah.

Ne trdimo, da bi morali slepo slediti koroškemu modelu, saj imamo tudi mi velike pomisleke glede dvojezičnosti pri sv. mašah, pa tudi pri posvetnih prireditvah. Vendar bi morali o problemu poglobljeno razmisliti in tudi vzeti na znanje dejstvo, da asimilacija ne poteka samo s pomočjo dvojezičnosti.

pilo nemočnih, slaboumnih – kot je tolikokrat trdil moj oče in njegovi prijatelji, tedanji politiki. Boga res ni, ničesar ni. Nobene milosti ni, nobenega zasluženja, sploh ničesar ni.

Oh, bil sem strašno razočaran. Grozno razočaran. Le malo je manjkalo, pa bi začel preklinjati svetnike in vse, kar spada k vernosti. Vendar tega nisem storil. Tako zelo pa me le ni zaneslo. Namesto tega pa je kmalu začela pronicati vame žalost. Globoka, težka, žalostna žalost. Z njo pa obup in megleno malodušje.

Ob polletju sem seveda prinesel domov v spričevalu čisti cvek. Bil je edini, hvala Bogu. Toda bil je cvek, in to iz matematike! Kdor pa ima v tem predmetu nezadostno takoj na začetku, ta je že odpisan. Še posebno, če za gajžlo stoji sedem manjših cvekov. Toliko se jih je namreč nabralo do polletja.

Katastrofa je bila popolna. Mami je šlo na jok, meni pa še bolj. Razmišljali smo o tem, da bi kar izstopil. Toda zmagalo je častihlepje: “Naš fant, da bi odstopil? Jezus, kaj bojo pa drugi rekli?!”

In bilo je sklenjeno, da moram bitko nadaljevati.

* * *

Drugo polletje. Zima. Sneg, mraz. Veliko, hladno poslopje mariborske Prve gimnazije. In profesor Strčko, ki me med nekim odmorom pocuka za rokav, me potegne stran, se mi mehko zagleda v oči in očetovsko toplo reče: “Poslušajte in dobro si zapomnite, kaj vam bom zdaj povedal. Izdal vam bom skrivnost matematike, skrivnost uspeha v tem predmetu. Veste, kaj je matematika? Matematika je vaja, vaja in vaja. Vaja na deseto potenco. Razumete? Nate, tu imam za vas knjižico vaj. Na koncu so

rezultati. Zagrizite se vanjo in pridite k meni, ko bodo vse vaje rešene. Ne prej. Pa vso srečo vam želim!”

To je rekel, mi izročil droben zvezčič in strogo, kot je le on znal, odkorakal.

‘Jezus, zdaj pa še te vaje!’ me je spreletelo. Seveda, ko pa sem se že sprijaznil, da bo matematika zame ostala tabula rasa.

Hm. Torej, kaj?

Porinil sem knjižico v torbo in tisti dan nanjo pozabil. Naslednje dneve sem si jo začel previdno ogledovati. Sumničavo tipati. In poskusil sem s prvo vajo. Šlo je. Druga se je tudi izšla. Tretja enako. Trinajsta se je končala s porazom, vendar začasnim. Bila je premagana naslednjega dne.

Profesor Strčko je bil namreč lisjak. Naloge je sestavil tako, da so bile na začetku zelo lahke, potem pa težje, vmes pa spet nekaj lahkkih... in tako do konca. Zadnje naloge v zveščiču so bile pa že presneto hude, hujše od tistih, ki smo jih reševali na tabli. Vendar je šlo. Čudežno je šlo. In kar je bistveno; ob reševanju teh nalog sem se nalezal sladkega navdušenja. Reševanje nalog se je spremenilo v nekaj podobnega, kot je igra s kartami, bolj natančno: kot je šah. Zagrizel sem se in preden sem se prav zavedel, sem matematiko že kar vzljubil.

Dober mesec po tistem srečanju na hodniku sem profesorju izročil debel zvezek z mojimi vajami in rešitvami. Vsi rezultati so se ujemali z onimi na koncu knjižice.

“Dobro. Zelo dobro,” je kimnil. Nič drugega. Nobene pohvale ni izrekel. Niti z najmanjšim migljajem ni pokazal, da je kakorkoli vesel mojega napredka. Le to je pripomnil: “Dobili boste drugi zvezek. Nadalje-

pod črto

“Koncentrični napadi”

Primorski dnevnik se je letos kar veliko ukvarjal z Drago. Najprej s člankom svojega odgovornega urednika Bojana Brezigarja o predavanju Danila Slivnika, nato z izposojenim intervjujem iz revije Mladina s predstavnikom Slovenskih krščanskih demokratov Boštjanom Turkom, nazadnje pa ponovno z zapisom Bojana Brezigarja, ki polemizira s komentarjem, ki ga je za Katoliški glas napisal Peter Černic, ki kritizira ton in način Brezigarjevega poročanja o predavanju Danila Slivnika. Brezigar se huduje tudi nad prispevkom “Udeleženca”, ki ga je Katoliški glas objavil v isti številki in trdi, da gre za koncentričen na-

pad na Primorski dnevnik. Pri tem se urednik PDK-a sprašuje, ali je to nova uredniška linija (dosedanjega odgovornega urednika Dušana Jakomina je zamenjal dr. Andrej Bra-tuž).

Ne vemo, čemu se Bojan Brezigar tako huduje in se tako živčno obregne zoper novega urednika KG, katerega je bil do pred nekaj leti tudi strankarski tovariš. Resnici na ljubo je bil ton njegovega poročila, o sobotnem dogajanju na Dragi zelo piker, včasih pa kar nesramen, zato je bilo pričakovati kritičen komentar na njegov račun. Ne vemo pa, zakaj tu omenja “novo uredniško linijo”: KG je že v preteklosti objavil veliko ostrejših članke, kot je bil Černičev, pa se PDK niti ni

ozrl nanje. Je morda to povezano z napovedanimi spremembami pri Katoliškem glasu in pri Novem listu?

Slovenščina, kje si?

Trst, posvet o možnostih gospodarskega sodelovanja s Slovenijo, v delu dvorane, dodeljenem novinarjem. Skupina slovenskih novinarjev, matičnih in zamejskih – nekaterih tudi priznanih (vsaj tako jih prikazujejo) – se pogovarja med seboj... v italijanščini, pa še slabi italijanščini povrhu, v spakedrani mešanici knjižnega jezika ter tržaškega in istrskega narečja. Si rezerve slovenščine morda hranijo le za uradna poročila v radiu in časopisih?

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je k nakupu Slomškove domačije v Ponikvi pripomogel s svojim darom veleposlanik pri Sv. stolici dr. Falež...
- da je predsednik slovenskega parlamenta Jožef Školč obljubil, da bo 25. avgusta v Rdečem salonu Grand hotela Union predaval o "Homoseksualnosti in politiki", a se je potem premislil in poslal nadomestnika...
- da je koprski škof Pirih v pridigi na Sveti gori rekel, da je vsako leto 400 Primorcev manj...
- da se od 100 otrok, ki se rodijo v Sloveniji, samo 62% rodi od slovenskih staršev...
- da je dunajska Girokredit Bank v najnovjšem poročilu o gospodarskih možnostih vzhodnoevropskih držav označila Slovenijo kot "Švico reformnih držav"...
- da v Albaniji gradijo z arabskim denarjem po eno mošejo za deset muslimanskih družin...
- da je bila na 25. svetovnem kongresu univerzitetnih žensk (FUW), ki je bila poleti na Japonskem, sprejeta v organizacijo tudi slovenska sekcija in da se je zasedanja udeležila slovenska profesorica Ljudmila Šemrl Šmidt...
- da je založnik Mihelač prekinil s svojo dejavnostjo v Trstu...
- da je diktator Enver Hodža dal zgraditi po Albaniji 600.000 bunkerjev (po enega na 5 Albancev), ki so še danes vidni kot velikanske cementne gobe...
- da se je v okolici Šentruperta na Dolenjskem nekdo še petnajst let po končani vojni skrival pred komunistično oblastjo...
- da so v našem zamejstvu posamezniki, ki od osamosvojitve Slovenije niso prestopili slovensko-italijanske meje iz užaljenosti, ker je razpadla jugoslovanska država...

Željko Perović

Bezgov cvet

I. nagrada za pesmi

*danes bi se ti dal
in s tabo se smejal
v marčevsko nebo*

*bog hrast
ko bi le bil
tvoj brst*

*težke so videti
doline
ko po njih se valijo
razposajeni
tolsti oblaki
tu umirajo
vendar*

*duše njihove
me glene
spet vrhove dosežejo
in še*

*dež
po umazanih oknih
pušča sledi
in vlaži
oktobrsko dušo*

*v kozolcu je ostala
pozabljena
lasnica*

*podvihanega repa
laja pes v mesečino
njive pa
zaspale v prvem snegu
molčijo
širne*

*ni potrebno
iskanje
vse se kaže samo
v govoricu nedotakljivosti
in jutranji cesti*

*le kako diši
ta pogled
ne
nikar očal
prosim
pusti tej modrini
naj se zlije
vame*

*misel poželjiva
zmeraj
ko se smehljaš
spodbuja
izpoved*

*med bedri
skrita
spi
luna*

*povohal sem
bezgov cvet
napol je cvetel
napol brstel*

⇐ 167

vanje tega. Upam, da bo šlo." Obrnil se je proč, kot da se ni nič zgodilo.

Odslaj je bila med nama tajna povezava. Posebna skrivnost. In pomislite, komaj sem čakal na začetek njegovih ur. V matematiko sem se kar zaljubil. Reševanje nalog mi je postalo neznanski užitek. Vsako nalogo sem sprejel kot izziv. Približno takole: 'Bomo videli, kdo bo koga!'

Zmagoval sem. Od tedna do tedna bolj in bolj zmagoval. Na koncu prvega letnika sem imel v spričevalu

štirko. In ta se me je potem, bolj ali manj zvesto, držala do konca gimnazije.

Torej se je vendar zgodil čudež. Skril se je v moje navdušenje za ta predmet. Vendar, nekdo je moral temu Strčku nekaj na uho prišepniti. Morda v sanjah. Ne vem. Če me takrat ne bi ustavil na hodniku in mi ne bi rekel tistih besed, pa s tako blagim glasom, in če mi ne bi izročil zvežčiča...

Torej je bil ta Strčko, ta najstrožji in najbolj neizprosen profoks, vendar ena sama velika dobričina.

“Verujem, da si resnica utira pot počasi, zato pa gvišno...”

Kot smo omenili v prejšnji številki **Mladike**, hrani **Arhiv Ministrstva za notranje zadeve** v Ljubljani nekaj pomembnega gradiva o rojaku z Opčin Josipu Dolencu iz skupine primorskih padalcev, ki so jih Angleži med vojno spustili v Slovenijo, po njej pa so izginili v oznovskih zaporih.

Če smo v prejšnji številki objavili Dolenčevo pismo Alešu Beblerju, je zdaj pred vami pismo, ki ga je še pred tem poslal Borisu Kraigherju in na katero se sklicuje v pismu Beblerju. Ob koncu je dodanih nekaj najnujnejših opomb, čeprav je za polno razumevanje vsebine koristno poznati vse prispevke, ki so se zvrstili v tej rubriki od prve letošnje številke **Mladike** dalje.

Dokument je za zgodovino padalcev pomemben, ker omenja pot tiste skupine primorskih prostovoljcev v Afriki, ki jih je neposredno vodil prof. Ivan Rudolf, medtem ko sta nam pot tistih, ki so se vežbali v Haifi, v 5.-6. številki **Mladike** opisala Cvetko Šuligoj in Stanko Simčič. Poleg tega gre za življenjsko pričevanje človeka, ki je veliko žrtvoval za svoje ideale, a so ga sprejeli z nezaupanjem, njegov konec pa do danes ni pojasnjen.

Oba preslikana dokumenta sta iz istega arhiva, fotografsko gradivo pa iz albuma Maria Dolenca, ki smo ga omenili že v prejšnji številki.

(ij)

Josip Dolenc,
delavnice 99/d.⁽¹⁾

Na položaju, 1. okt. 44

Tovariši politični komisar!⁽²⁾

Čitanje Tvojega članka “Skrb za kadre”, v četrti številki Smernic, kjer kritiziraš prepovršno paznjo za vprašanje naših kadrov in kjer ugotavljaš razne načine zaviranja napredka takim tovarišem, ki imajo možnosti razvoja in veselje do dela, mi daje nove vere in poguma, da ponovno poskušam pritegniti Tvojo pozornost na moj slučaj. Vse, kar bo tukaj sledilo, sem že enkrat napisal v svojem pismu, ki sem Ti ga poslal 10. avgusta t.l. in ki sem ga izročil komandantu XX. brigade, tov. Boru.⁽³⁾

Doma sem z Opčin pri Trstu. Za malo sem utegnil dovršiti vseh 6 razredov ljudske šole. Že kot deček sem bil član Mladinskega društva “Prosveta” – Opčine, kateremu sem bil tudi zadnji podpredsednik. Kmalu po nasilni razpustitvi naših društev sem bil sprejet v Narodno osvobodilni pokret, v katerem sem se aktivno udeleževal. Osebnostno sem poznal Bidovca in Miloša.⁽⁴⁾ Leta 1930 sem bil poklican k vojakom. Služil sem mornarico. V tem času sem poglobil svoje politično naziranje: postal sem komunist. Ko sem se leta 1932 vrnil domov, sem bil kmalu sprejet v KPS.

Leta 1934 sem v svoji vasi ustanovil prvo mladinsko celico, ki je štela kakih 15 članov. Iz te celice so izšli najboljši elementi, ki jih danes ima moja vas. Naj omenim le Voljana in Kirova.⁽⁵⁾ 6. januarja 1936 smo bili prvič masovno aretirani. Po treh mesecih preiskovalnega zapora se je vršil proces. Jaz sem bil obsojen na 4 leta konfinacije na otok Ponza. Tu sem se seznanil s pok. tov. Jožetom Srebrničem, ki me je takoj vzel v svojo partijsko celico. On mi je bil učitelj in voditelj v vsem. Kasneje me je izročil poslancu tov. Marchioru, ki je bil smatran kot najboljši teoretik marksizma. Pri njem sem dobival lekcije o historičnem

materializmu in narodnem gospodarstvu. Ob priliki prijateljske pogodbe med Italijo in Jugoslavijo so bili skoraj vsi Slovenci pomiloščeni (pogojno).⁽⁶⁾

Doma sem našel veliko pomanjkanje. Zaslužka mi niso dali nikjer. S težavo se mi je posrečilo vkrcati se kot mehanik na neko trgovsko ladjo. Tukaj ni bila izkaznica fašistične stranke še obvezna. Na “plovni knjižici” pa sem imel vseeno z rudečim zapisano, da je knjižica veljavna za vse države izven Rusije in Mehike. Plovili smo le na Daljni vzhod.

Ko je Italija napovedala vojno, sem se nahajal v inozemstvu, v Rdečem morju. Angleži so vso posadko internirali v Indijo. Eno leto in pol sem moral deliti usodo s približno 500 Lahi, ki so bili po večini sami zagrizeni fašisti, ki jih je Italija poslala v Indijo v propagandne svrhe. Od strani Angležev je bilo tej druhalni dovoljeno vse: skrajna diktatura, zborovanja, povorke, govori, zastave, kipi, da, celo sodišče in takozvane “squadre d’azione”. Vsa oblast je bila v rokah fašistov. Angleži niso delali nobene razlike med pravimi Italijani in nami iz Julijske krajine. Zaman sem se trudil, da jih seznanim z našim manjšinskim problemom. Zaman sem jim dokazoval s pismi v rokah, ki so nosila pečat konfinacijske kolonije na Ponzi, da sem Slovenec in kot tak iskren protifašist. Vse to je bilo za njih kitajsko. Ne bom zgubljal časa, da opišem vse, kar sem moral v tem ambientu prestati, rekel bom samo, da so bili to najtežji dnevi mojega življenja. Zato sem sklenil, da moram ven, da moram v borbo na kakršnokoli zavezniško stran. Jugoslovanskega konzula v Indiji ni bilo. Pisal sem poljskemu. Pisaril sem prošnje, kjer sem poudarjal, da nisem Italijan in da hočem služiti pravični stvari. Vse zaman.

Nekega dne sem bil pozvan skupaj z drugimi tovariši Primorci v urad izven taborišča. Tam sem bil zaslišan od nekega gospoda v civilu, ki je govoril v čisto domačem slovenskem jeziku. Vprašal me je, če hočem v jugoslovansko

Skupina poznejših padalcev s poročnikom Miranom Rybářem maja 1942. Od leve klečijo Alojz Sivec, Alojz Širca in Miroslav Križmančič; od leve pa stojijo Venceslav Ferjančič, Radoslav Semolič, por. Rybář in Ivan Paron.

vojsko. Odgovoril sem mu, da hočem brezpogojno. Od drugih tovarišev so pristali samo štirje. Tako sem 31. decembra 1941 zapustil taborišče Dehra-Dun. Ko smo odhajali, so nas Lahi kamenjali in spremljali z grožnjami, čeprav niso vedeli, kam in zakaj odhajamo. V nekem malem taborišču blizu Calcutte, kjer so nas začasno nastanili, je bilo že zbranih kakih 40 primorskih fantov, ki so prišli iz različnih taborišč italijanskih vojnih ujetnikov. Šele tukaj se nam je omenjeni gospod predstavil. Bil je poročnik jugoslovanske vojske Miran Rybář, po rodu iz Trsta.⁽⁷⁾ Podpisali smo naše izjave in čez par dni smo s parnikom odrinili iz Bombaya za Egipt. V Aleksandriji je bil jugoslovanski logor, ki so ga sestavljali sami Primorci in le malenkostna skupina pravih Jugoslovanov. Dodeljen sem bil k mornarici, a nisem bil vkrcan, ker ni bilo ladij. Šele tu sem zvedel, da sem bil tudi jaz obsojen v kontumaciji na onem velikem procesu, ki se je vršil meseca decembra v Trstu. Danes vem, da sem dobil 20 let.⁽⁸⁾

Mogoče radi tega sem bil izbran in poklican 4. aprila 1942 v Kairo na angleško komando, kjer sem našel še druge slovenske fante iz pehote. Kmalu smo zvedeli, kaj je na stvari. Izvežbali bi nas v radiotelegrafiji in obveščevalni službi in nas na en ali drug način vtihotali na ozemlje med sovražnika. Naša naloga bi bila pošiljati informacije o sovražnikovi vojski. Rekli so nam, da je to prostovoljno in kdor se za tako delo ne čuti dovolj močnega, se lahko odpove. Odpovedal se je le eden, ki ni bil pri dobrem zdravju.

Tečaj se je kmalu začel. Disciplinski oficir šole je bil poročnik Rybář. Jaz sem kmalu moral prekiniti z radiotelegrafskim poukom radi mojega bolnega ušesa, ki ni bilo pravo, odkar so me na tržaški kvesturi pretepli. Bil sem poslan na pregled k različnim vojaškim in civilnim specialistom, najprvo v Kairu, potem v Jeruzalemu.

Ker sem že takrat poznal nekaj angleščine, so me začeli seznanjati z različnimi predmeti, kakor: spoznavanje sovražnikovega orožja, poročanje vremenskih podatkov, čitanje map, kompas, osebna varnost in šifriranje.

Ko sem se vsega tega naučil, so me postavili za inštruktorja svojim tovarišem.

Tisti čas se je o situaciji v domovini znalo le bore malo. Časopisi niso nikoli omenjali partizanskih borcev, pač pa so (kakor se je pozneje izkazalo) pripisovali vse njihove podvige "borcem" Draže Mihailovića. Če smo zvedeli kaj o partizanih, smo zvedeli po radio-emisiji "Svobodna Jugoslavija". V tem času se je pripravljala prva padalska ekipa, sestavljena iz letalskega kapetana Naumovića, letalskega poročnika Vemića, narednika Ilije Stulića in enega radiotelegrafista iz naše šole, Ivana Parona.⁽⁹⁾ Stulić je bil po prepričanju komunist. Z njim sva se dobro razumela. Zaupal mi je, da je ekipa namenjena k Mihailoviću. Posvetovala sva se in on se je odločil, da ne gre. Po kratkem prerekanju so ga odslovili. Na nekem drugem sestanku mi je povedal še več. Rekel je, da je imela ta ekipa (ki je med tem časom že odšla) tudi nalog napraviti stik z Nedićem in mu izročiti neko pismo. Stulić je bil mnenja, da se hočejo Angleži poslužiti Nedića kot drugega Darlana.⁽¹⁰⁾

Februarja 1943 je iz naše šole odšlo pet tovarišev z nekim drugim poklicnim radiotelegrafistom po imenu Tone Božnar. Božnar, ki je tvoril ekipo zase, in ekipa Ferjančič-Koler naj bi odskočili nekje v Sloveniji, kjer bi jih moral nekdo že pričakovati. Kako, da so imeli že poprej neko vezo, nisem nikoli mogel izvedeti. Semolič, Križmančič in Sever, ki naj bi odleteli z istim letalom, so imeli nalog odskočiti v sami Primorski, in sicer na neko mesto, ki so si ga sami izbrali.

Predolgo bi bilo še naprej tako podrobno pripovedovati, če bi bilo pa potrebno, sem pripravljen podati vse, kar mi je znano.

Ko so se ekipe oglasile, sem razumel to-le: prvi dve ekipi sta se nahajali pri majorju Novaku.⁽¹¹⁾ Pozneje sem iz Baeberjevih brzojav zvedel, da je to belogardist, to je, izdajalec slovenskega naroda. Nikoli poprej nismo v Egiptu slišali te definicije. Druga ekipa je bila nekaj časa neodvisna, kmalu potem pa se jim je posrečilo dobiti stik s partizani, katerim so se takoj pridružili. Javili so, da so jim par-

tizani obljubili vso pomoč in polno protekcijo. Vsaj navidezno so bili v uradu zadovoljni. Vse te brzojavke sem reševal jaz in jih prevajal v angleščino. Ekipe pri Novaku so kmalu dobile navodilo, da naj sestavljajo depeše v srbo-hrvaščini.

To je bilo ukrenjeno zato, da ne bom reševal več jaz njihovih brzojavk, ampak sam kapetan Clarke, ki je znal dobro srbo-hrvaški. Meni ni bilo težko uganiti, pri čem tiči vsa stvar. Že sama zadeva Stulića mi je dobro odprla oči.

Ne smem zamolčati o drznem, mogoče pa tudi malo naivnem planu, ki smo si ga s Ferjančičem in pozneje z Adamičem (ta dva sta bila najzaupljivejša tovariša) zamislili. Hoteli smo priti v stik s kakim sovjetskim emisarjem, da mu predamo kako važno listino in šifre. Jaz sem v ta namen imel pripravljeno kopijo šifre obeh oficirjev pri Mihailoviću, njih ključ, čas oddaje in frekvenco. Na žalost se nam ta načrt ni uresničil. Ves čas mojega bivanja v Egiptu ni bilo nobenega sovjetskega predstavništva v tej deželi. Ko sem kasneje odpotoval v Bari, sem moral iz previdnosti vse te papirje uničiti, ker so mi rekli, da se vrši na letališču stroga preiskava radi pošte.

Po ekipah, ki so odhajale na Primorsko, sem vsakokrat poslal na Štab Primorske Operativne Cone po nekaj važnih informacij. Tako sem javil na primer, da drži major Novak brzojavno vezo s Krekom in Kernom v Londonu in da rabi psevdonim Bor; da se nahajajo pri Novaku trije naši fantje, ki so bili vedno za partizane (padalci pri štabu POC niso vedeli, kam so bili njih tovariši namenjeni); javil sem, kako gledajo Angleži, vsaj nekateri, na naše gibanje; svetoval sem, naj vztrajajo pri zahtevi radio-stanic; poslal sem spisek svojih tovarišev v ladjedelnici v Tržiču in drugje. Na ta način sem aprila 1943 poslal svojo izjavo in prošnjo za vstop v Narodno Osvobodilno Vojsko Jugoslavije, na kar mi je štab brzojavno odgovoril v "brezpomembnih črkah": SPREJET. Polkovniku Aleksu Baeblerju-Primožu je ta zadeva do podrobnosti znana. Tudi radiotelegrafist tov. Sivec Alojz, ki je tudi prinesel s sabo nekaj takih informacij,

bi Ti znal o tem kaj povedati. On se nahaja, mislim, nekje tam pri vas.⁽¹²⁾

Septembra lanskega leta smo se iz Kaira preselili v Bari. Tu se je ozračje v uradu kar čez noč spremenilo. Vsi so postali oboževalci partizanov in so svojo simpatijo na veliko izkazovali.

Jaz sem se v Bariju takoj javil na partizanski delegaciji, ki je takrat še poslovala na ladji "Makarski". Obrazložil sem šefu Makjedi⁽¹³⁾ svojo zadevo in se mu stavil na razpolago. Rečeno mi je bilo, naj še naprej ostanem na svojem mestu in naj delam to, kar vem, da je prav. Kadar sem imel kaj važnega, sem jim poslal ali prinesel osebno. Ko je delegacija bila ukinjena in je namesto nje začela poslovati Vojna misija, sem držal zvezo z majorjem Vogelnikom⁽¹⁴⁾, kateremu sem izročil marsikaj važnega. Tudi polkovnik, sedaj general Velebit⁽¹⁵⁾, je vedel za moje delo. Zraven tega sem opravljal še druge posle v korist naši stvari. Prof. Ferdo Kozak je, na primer, stanoval in se hranil par dni na mojem stanovanju, ker mu nisem mogel tako hitro najti stanovanja. Bolnega prof. Zorka Jelinčiča iz Gorice, ki je v taborišču Carbonara vodil takozvano skupino "nevtralcev", sem vzel k sebi. Predstavil sem ga prof. Kozaku, ga toliko časa prepričeval o naši pravilni liniji, da je končno podal tudi on izjavo za OF. Danes je že v Rusiji "na bolovanju".⁽¹⁶⁾

Pri Angležih sem vedno pogosteje in odločnejše zahteval, da se me pošlje na Primorsko. Obljubljali so mi, da me pošljejo, čim dobijo za to dovoljenje in odobrenje maršala Tita. Tudi polkovnik Velebit mi je rekel isto. Prve dni maja tega leta so mi naznanili, da je prišlo odobrenje in da bom šel kot tolmač in prevajalec majorja Watsona, ki sem ga tiste dni spoznal. Vprašali so me, če želim iti kot Anglež ali kot partizan. Izvlekel sem svojo partizansko izkaznico iz žepa in jim izjavil, da sem že partizan in da se hočem vrniti v svojo domovino le kot Jugoslovan. S tem sem se prostovoljno odrekel mastni angleški padalski plači in lepemu številu zlatnikov.

Slika nekaterih poznejših padalcev v Kairu s prof. Rudolfom in I. Merljakom, ki je z družino skrbel zanje, ko so jih tam vežbali. Od leve sedijo: zasenčeni Alojz Širca, Josip Dolenc, prof. Ivan Rudolf, Ivan Merljak in Alojz Sivec. V drugi vrsti so od leve Venceslav Ferjančič, Rado Semolič in Miro Križmančič.

10. maja sem prišel na štab IX. korpusa. Takoj sem zaprosil zveznega oficirja Franceta, da me stavi na raport s komandantom korpusa. Jasno je, da nisem mogel vsakomur povedati stvari, ki sem jih tukaj zapisal. Čeprav sem svojo željo večkrat ponovil, nisem bil uslišan. Čudno se mi je zdelo, ker so mi mnogi zagotovili, da je tov. generalmajor Novljan⁽¹⁷⁾ zelo tovariški in demokratičen častnik. Vedel sem, da je tov. komandant vedno zelo zaposlen, in to me je tolažilo, da bo (...).⁽¹⁸⁾

Major Watson je bil čuden človek. Že v Bariju me je nekdo obvestil, da bom z njim gotovo imel sitnosti. Naših mitingov se nikoli ni udeleževal. Ravno tako ne konferenc, ki jih je skliceval štab in na katere so bili vedno povabljeni tudi člani angleške misije. S poročili, ki jih je dobival od našega Obveščevalnega centra, je bil malokdaj zadovoljen. Vprašalne pole za OC, ki sem mu jih iz angleščine

Trije primorski prostovoljci v Egiptu. Od leve Ivan Volarič, ki ga niso spustili s padalom, temveč pripeljali do Istre s podmornico (gl. članek Cirila Kobala v prejšnji Mladiki!), Josip Dolenc in Miloš Adamič. Vsi trije so po vojni "izginili".

prevajal v slovenščino, so bile vedno pisane v imperativnem tonu. Tudi svojemu komfortu se ni hotel odreči. Npr. ni hotel jesti skupno z ostalimi oficirji misije, pač pa je zahteval, da se mu hrana servira v stanovanju. S takim obnašanjem je kmalu izgubil ves ugled in zamrzili so ga celo njegovi tovariši. Skratka, imel sem vtis, da je major Watson postal za vse "persona non grata".

Nekega dne sem bil nepričakovano prekomandovan v XXXI. divizijo. S to izpremembo sem bil kar zadovoljen. Vedno sem si želel v kako borbeno edinico. Nerodno mi je bilo samo to, da nisem bil za v divizijo primerno oborožen (imel sem samo pištolo) in zato sem zaprosil majorja, da mi preskrbi brzostrelko, do katere sem vedel, da imam kot padalec pravico. Obljubil mi je, da mi jo pošlje čim prej. V diviziji sem bil skoraj mesec dni, a brzostrelke pa le ni bilo od nikoder.

Na premiku na nove položaje smo se začasno ustavili v Dolu blizu Čepovana. Tukaj sva se z majorjem slučajno srečala. Imel je navado, da je pogosto prihajal v to vasico, kjer je svoj čas stanoval. Ob tej priliki sem ga spet spomnil na brzostrelko. Še isti dan mi jo je poslal po kurirju.

Kmalu za tem sem bil poslan na Glavni štab NOV in PO Slovenije.⁽¹⁹⁾ Mislil sem, da grem na kak tečaj, pa sem ob prihodu na cilj spoznal, da sem se motil. Poslani so me v mehanične delavnice, kjer se še sedaj nahajam. Vzroka tega ukrepa si nikakor ne vem tolmačiti. Tudi v Partijo ni

Na položaju, 20. X. 1944.

A439728

Sl. 57/3 - 20.10.44

Josip Dolenc

Šefu III. odseka OZNE

Na položaju.

O tovarišu Dolencu Jožetu poročam sledeče:

V času od zadnjega poročila ni bilo bistvenih izprememb v njegovem življenju. Iz same edinice se ni udalжил niti ga je kdo obiskal v delavnici. Dela vedno kakor vsi ostali tovariši, ter je zelo marljiv in samocijativen. Spi skupno z tov. Stanetom in Janom je v jedilnici poleg vseh tovarišev. Od dela sene oddaljuje, razen kar gre na stranišče ki je v isti zgradbi kakor delavnica. Tam se ne zadržava kakor normalno. Tovarišu Ulčarju je izjavil, da bi rad šel iz delavnice stran v kako pisarno ali za tolmača k Angležem. Istotako želi da bi šel na politično delo na Primorsko, kjer po njegovih izjavah zelo primanjkuje političnih delavcev.

V političnem delu edinice se prav pridno udejstvuje, ter je samocijativen. Je dobro pedkovan v vseh političnih vprašanjih, ter nastopa kot stoodstoten komunist. Napisal je za stenčias nekaj pesmi od katerih prilagam pesem o rojstni vasi in osvnetniki.

Dne 19. X. ke sem bil v delavnicah je pristopil k meni in me je prašal če je tov. Komisar Gl. Štaba dobil pismo katere mu je on pisal. (To pismo sem izročil tov. Nacetu.) Jaz sem mu odgovoril da je komisar pismo prejeto. Zanimal se je tudi če se po njegovih željah ki jih izraža v pismu kaj ukrenili. Na to mu nisem mogel dati nobenega pravega odgovora. Rekel sem mu, da ga bodo še poklicali kadar bo to potrebno. Izjavil mi je tudi, da on nima nobene ambicije, da bi prišel na kako drugo mesto, ki bi bile bel in bel odgovor, pač pa se mu zdi, da bi kje drugje več doprinesel kakor v delavnici, ker ima tudi druge sposobnosti. Izrazil je želje da bi najrajše šel v kako borbeno edinico kjer bi dokazal predanost stvari naše borbe. Rekel je, da se mu zdi, da ga je nekdo gotovo očrnil, in da so ga petez poslali v delavnice, ter da se sedaj nihče za njega ne zanima. Pri tem je gotovo mislil sve o nepostavljene v IX. korpusu, kjer je bil na službovanju, predne je prišel v delavnice.

Ke sem bil še komisar v delavnicah, sem z imenovanjem večkrat razmatiral, zat je čisto razumljivo da mi je razlagal svoje težnje. Meni je rekel da bi rad šel v kako borbeno edinico dočim je tovarišu Ulčarju izjavil, da bi rad šel v kako pisarno. To še nekaj ni v redu.

Včasrat da kako liro za cigarete ki jih da drugim tovarišem. Ker sam ne kadim. Pri sebi ima še okrog en tisoč lir denarja. V preteklem času čita naše lit rature in uči dva tovariša iz primorske, Slovenskega jezika. Zelo rad se pegevarja z sekretarjem partijske celice tov. Ščurk Slavketom in je zelo aktiven v političnem delu. Sekretar celice mi je v razgovoru povedal, da je imenovan prav dober tovariš in da politična vprašanja popolnoma pravilno postavlja.

V kratkem debite zopet poročila o njemu.

Smrt fašizmu svobode naredu!

K.o.of. XIV. brigade

K. Sagadin

Pismo kontraobveščevalnega oficirja XIV. brigade K. Sagadina (?) šefu III. odseka Ozne dne 20. oktobra 1944. To je le eno izmed "poročil" o J. Dolencu, ki mu priznava, da je "stoodstoten komunist". Avtor tudi poroča, da je Dolencovo pismo komisarju Glavnega štaba Borisu Kraigherju dejansko izročil majorju Nacetu Majcnu. O Dolencu med drugim pravi, da je "napisal za stenčias" nekaj pesmi, od katerih prilaga pesmi Rojstni vasi in Osvetniki. Obe sta v arhivu MNZ, pesem o Opčinah pa objavljamo.

sem bil še vpisan. Rad sprejemem vsako mesto, ki se mi določi, a mislim, da bi s svojim vojaškim in političnim znanjem mnogo več koristil kje drugje. To ni samo moje mnenje, nego mnenje tudi mojih novih tovarišev.

Pred tremi leti v Indiji sem si zaželel in sklenil, da moram v domovino za vsako ceno. To ni bilo lahko. Zahtevalo je od mene mnogo poguma, vere in predvsem gibčnosti. Za dosego svojega cilja nisem izbiral sredstev ne "podjetij". Ne bi bil pač dosleden svojemu prepričanju ne taktiki partije, če bi ne ravnal tako. Zato pa, čemu se mi sedaj, ko so vse ovire odstranjene, odreka pravica in dolžnost doprinesiti svoj delež po svoji zmožnosti? Čemu mi ni dano, da bi se maščeval za vse prizadeto gorje?

Informacije o meni so vsekakor neobhodno potrebne. S tem, da sem bil dodeljen kot mehanik v neko delavnico, in s tem da se me ne sprejme v Partijo, zadeva še ni rešena. Treba je preiskovanja. Če bodo informacije pokazale, da so razne domneve neutemeljene in neupravičene, potem naj se mi povrne zaupljivost in naj se me smatra za partizana – tovariša. Če bi pa bilo obratno in bi informacije dokazale, da sem se pravilom partije izneveril, potem naj se me kar najstrožje kaznuje. Naj se pa ne išče informacij pri takih ljudeh, ki jih vodi zavist, škodoželjnost in magari osebno sovraštvo.

A439751

ROJSTNI VASI

Pa si štemana, kar je zadnjih dvajset let, s cvetočimi dvorci obdana, in drago - sem čul - je prodal domačin iz Opčin svoj svet.

Težko mu šel plug je po brajdi kamnitega polja - "Trudim se in vedno v enaki sem stiski", je tožil od tujega cvenka prevzet, "Če sadim ga košaro, skopljem ga dve šiški - vsakomur pošlã bi že volja - ficki so ficki!"

In prodal je brez premišljanja grudo dedno, kupila jo je iz mesta bogata gospoda in velela, da zgradi se tu in obda z vrlovi pegra in rãskošna ji hiša. Na raznih mestih - in številni so nje domovi, se ona tu v okraju našem le v poletni sezoni pofriša:

Strmi kot začaran domačin iz Opčin, v kraj, kjer njegova nekãdã bila je njiva in ograda, kjer delal je in iz njih se žil - družina in on. Zdad z njim družina uborna brez njive in brez ograde - strada.

V nadomestek jim svira gosposke radiofon.

- o -

Pripomba:

Pesem "Rojstni vasi" je bila napisana [redacted] ob dvajsetletnici fašističnega režima.

Vas Opčine leži nedaleč od Trsta, na obronku Kraške planote. V manj kot dvajsetih minutah te vspenjača dvigne prav do nje. Od tu imaš krasen razgled na mesto in okolico in na prostran tržaški zaliv. Nekdã so bile Opčine pretežno kmečka vas; toda laški mestni gosposki se je za hotelo po njej. Lega in zrak sta bila kot nalašč za njãto mekužno, bledolično in scartano seme. Poleg tega, je kraj, sebičnemu očetu, zelo pri rokah. Kadãr se mu zljubi ali zdi to potrebno, skoči lahko do svojega podjetja v mesto, da prešteje novi dobiček, ali da od blizu nadzoruje in obganja svoje delavce - slušnje.

Zato ni čuda, če si je laška kapitalistična gosposka izbrala Opčine za svoje, oziroma [redacted], za eno svojih letovišč.

J.D.

Pesem Josipa Dolenca, posvečena Opčinam, kot jo je sam napisal in obrazložil ter obesil na stenãas v delavnicah v Črmošnjicah verjetno oktobra 1944. Ohranjena je v A MNZ, kot je omenjeno v opombi k preslikanemu pismu za šefa III. odseka Ozne.

Tovariš politični komisar! Če so kaki dvomi z ozirom na moje izjave, če so dvomi o moji preteklosti, sem vedno pripravljen dati odgovor za vsak moj korak v času in kraju, kjer sem se nahajal. Imam zaupanje v Tebe in sem gotov, da se boš za moj slučaj zanimal.

S svojim učiteljem in tovarišem, pokojnim Jožetom Srebrničem, verujem, da si resnica utira pot počasi, zato pa gvišno.

Smrt fašizmu – Svobodo narodu!

Josip Dolenc

OPOMBE:

⁽¹⁾ Pismo je Josip Dolenc napisal v Centralnem skladišču pri Glavnem štabu NOV in POS v Črmošnjicah, podobno kot kasnejše pismo Alešu Beblerju, v katerem se sklicuje nanj in ki je bilo objavljeno v prejšnji številki Mladike. Besedilo je natisnjeno na 4 straneh in ga v izvorniku hrani A MNZ (fond GŠ NOV in POS, Obv. oddelek, f. III., mapa 1, ovoj 13, podo. B). Objavljamo ga le z malenkostnimi jezikovnimi popravki.

⁽²⁾ To je bil v tistem času Boris Kraigher (1914-1967), ki pa je to službo opravljal le do 5. oktobra 1944. Ker je pismo prestregla Ozna (gl. preslikani dokument v tej številki) in je v izvorniku v arhivu, je možno, da ga Kraigher ni prejel.

Najst let kasneje, ko je bil Kraigher notranji minister v Sloveniji, mu je Dolenčev brat Mario (1899-1985) 15. septembra 1955 med drugim pisal: "Ker že skoro deset let zaman čakam glasu od njega ali kakršnega koli sporočila, ki bi se ga tikalo, si dovoljujem obrniti se naravnost do Vas, gospod minister, v prepričanju, da moja prošnja ne bo zaman. Želel bi zvedeti, kje se nahaja moj brat, da bi mu v slučaju potrebe lahko pomagal. Če pa je med tem časom morda umrl, bi želel izvedeti, kje je njegov grob." Na pismo ni bilo odgovora. (J. Vidic, Angleški obveščevalci – vohuni ali junaki?, str. 229-230.)

⁽³⁾ Tega pisma v omenjeni arhivski zbirki ni, pač pa je ohranjen rokopisni življenjepis s tem datumom, ki je bil morda pismu priložen. V mapi je še ena Dolenčeva avtobiografija z dne 5. marca 1945 (prepis originala, ki je v drugem arhivu), ki prãa, kako si je še naprej vztrajno, a zaman prizadeval, da bi si pridobil zaupanje. Stalno je bil namreč pod nadzorom. Dne 18. novembra 1944 so na primer poročali: "Sedaj ga opazujeta dva..." V nekem elaboratu brez datuma in podpisa iz iste mape je o njem rečeno: "Dolenc Jože, prestopil v NOV iz angloameriške misije, sedaj zaposlen v Radiotelegrafski delavnici Gl. št., je zelo delaven in discipliniran. Hoče za vsako ceno priti na kako odgovorno mesto, najraje na politično. V tem smislu tudi že dvakrat pisal politkomisarju Gl. št. in opozarjal na svoje zasluge (da je član KP od leta 1932) in sposobnosti. Je zelo prebrisan. Je v službi Angležev. S Primorskega je bil poslan na Gl. št., ker je med civilni organiziral svojo mrežo. Sedaj je pod najstrožjo kontrolo."

⁽⁴⁾ Očitno misli na tržaško Borbo. Zvonimir Miloš je vodil II. srenjo, ki je obsegala tudi Opčine. Mladinsko društvo Prosveta je tržaški prefekt razpustil 17. avgusta 1927.

⁽⁵⁾ Voljan (s poudarkom na prvem zlogu z ozirom na trdno voljo, ki je potrebna za boj) je bil Vid Vremec (1919), takrat šef agitpropa za Srednjepimorsko okrožje, danes v Kopru. Kirov je bil Karlo Furlan (1918-44), takrat v Kosovelovi brigadi, ki so ga Nemci decembra 1944 ubili na goriškem gradu. Za te podatke se zahvaljujem gospodu Vidu Vremcu. V prejšnji številki Mladike je bilo v Dolenčevem pismu napačno napisano "Valjan".

⁽⁶⁾ Jože Srebrnič (1884-1944) je bil poslanec KPI v italijanskem parlamentu, nato dolga leta konfiniran, od tega na Ponci v letih 1928-31 in 1933-39. Domenico Marchioro (1888-1964) je bil takrat član CK KPI. Dogovor Ciano-Stojadinoviã je bil podpisan 25. marca 1937.

Med dihom zgodovine in resničnostjo

Bruna Pertot

Je preteklost, je sedanjost, kar valovi v tem pozno pomladanskem jutru skozi staro grajsko lino?

Mah, pomešan s prahom časa, ves vsesan v sivo zidovje, še oklepa nočno vlago. Sijaj slepečih žarkov s snopi sončnih žarometov ustvarja magične blesteče kroge tam pod stropom med lestenci in omamlja zenico, da ne loči med dihom zgodovine, ki ga slika domišljija, in resničnostjo.

Ni šel pravkar mimo naju grof Leonhard, zadnji od goriških grofov, in pogledal skozi lino na ravnino in Gorico in na Sočo, na najlepšo med sestrami, ki prinaša iz skrivnostnih gorskih bokov gene puntarske krvi?

“Ah, kje neki! Grof Leonhard je spal v grobu, ko so benečanske roke dvignile kiklopske skale in postavile utrdbo za vojaške smeje sanje!”

“Hm. Šibka sem v zgodovini, kaj bi! Mene večkrat kar zanese.”

“So te čipke utrudile?” me pobara dobri Lojze iznad odprtega vodiča.

“O, tako znam tudi jaz, z vodičem v roki, datume in zgodovino,” se rešujem in “extremis”.

“Kaj pa čipke?” spravi oguljeni priročnik.

“Nič me niso utrudile. Sanjala bom še o njih, o tej otipljivi pesmi, ki so jo naklekljale in spletle navdih-

njene neznane roke. Ponesem jih s seboj, morda vse bolj kot platna in druge umetnine, ki si jih prihajamo ogledovat sem gor, morda najbolj zato, da si napasemo oči na živem platnu, ki se pod gradom zgrinja v valovih mladega zelenja, v jeseni pa v prelivu barv, ki jim nismo našli še imena.”

In se spustiva dol po griču v tistih tisoč let življenja in nehanja in človeškega snovanja. Vse bliže so trgi, ulice in palače mesta, ki so ga nekoč imenovali mala Nizza Habsburžanov.

Nosi naju blago padajoča starinska ulica: vse mi je vseč, od arhitekture do lampijončka, od vzdušja pomirjujočega in potrebnega pretoka vsakdanjih dobrin, glasov in odnosov. Spotoma nabere neverjetno bogastvo, ki sem samo sanjala o njem, ali pa mislila, da ga prav gotovo ni nikjer več: od male lesene brentice in sita, ki je prav sito, sito, kakor je bilo nekoč, pa do semena sorte, ki je kljub svoji lepoti in plemenitosti prešla v pozabo, in tako naprej in tako naprej, vse po dobri stari ceni, vse v domači govorici.

Zato grem na gotovo prav povsod, tudi v mali simpatični trgovini. Toda trgovec je Italijan, pristen in zgovoren, in se popraska za ušesom: “Opoštite, ne žnam še dobro. Malo šem še naučil in malo še bom. Šem tudi priden. Moram biti, ne?”

↳ 173

⁽⁷⁾ Miran Rybář (1901-77), ekonomist, sin tržaškega poslanca Edinosti Otakarja, je bil ob napadu na Jugoslavijo trgovinski ataše na jugoslovanskem veleposlaništvu v Turčiji. Kot rezervni častnik je stopil v kraljevo vojsko na Bližnjem Vzhodu. O tem glej tudi članka o padalcih v Mladiki št. 2-3 in 5-6. Čeprav se je kasneje odločil za Tita in se je vrnil v Jugoslavijo s prekomorci, je bil v Beogradu po vojni pol leta v zaporu Ozne (PSBL IV, 810-811).

⁽⁸⁾ Tu gre za napačno informacijo, zato je treba tudi popraviti opombo v prejšnji Mladiki. Na drugem tržaškem procesu je bil namreč obsojen kmet Jakob Dolenc iz Hrenovice, in sicer na 30 let zapora. Nihče ni bil obsojen na 20 let.

⁽⁹⁾ O usodi Ivana Parona glej opombo k članku o padalcih v Mladiki št. 4.

⁽¹⁰⁾ Francoski admiral Darlan je bil minister v vladi iz Vichyja ter Pétainova desna roka v severni Afriki. Ko so se Anglo-Amerikanci novembra 1942 izkrcali v Maroku in Alžiriji, pa se jim je s svojimi četami pridružil. Decembra je bil umorjen.

⁽¹¹⁾ 17.-18. marca 1943 so Britanci spustili k slovenskim četni-

kom, ki jih je vodil major Karel Novak, Antona Božnarja in pa Venceslava Ferjančiča ter Bojana Kolerja. Ostali trije, ki so odskočili na drugem mestu, so našli stik s partizani.

⁽¹²⁾ Alojz Sivec, spušččen k partizanom 18.-19. julija 1943, je po vojni izginil.

⁽¹³⁾ Pravilno: dr. Sergije Makiedo. Od oktobra 1943 je bila v Bariju prva baza NOVJ v Italiji.

⁽¹⁴⁾ Prof. Dolfe Vogelnek, po vojni tudi rektor v Ljubljani.

⁽¹⁵⁾ Dr. Vladimir Velebit je bil od decembra 1943 vodja jugoslovanske partizanske vojaške misije pri zaveznikih.

⁽¹⁶⁾ Podatek o Rusiji ne drži, čeprav je bilo to v načrtu. Zorko Jelinčič (1900-65) je svojo pot opisal v posmrtno objavljenih spominih Pod svinčenim nebom. O njegovem zadržanju do partizanov pa polemično piše Avgust Sfiligoj v knjigi Boj Slovencev pod fašizmom za narodne pravice, str. 36-37.

⁽¹⁷⁾ Lado Ambrožič-Novljan (1908).

⁽¹⁸⁾ Tu je Dolenc tipkal preko roba, tako da manjka konec stavka.

⁽¹⁹⁾ Poslan je bil v Centralno skladišče pri Glavnem štabu v Črmošnjice v Beli krajini.

(ij)

Pohvalim ga prisrčno in iskreno. Pogleda me iznad naočnikov:” Italijanka? Ne. Šlovenka? Tudi ne. Od kod ste?”

“Iz Trsta, pa še Slovenka.”

“Hm. Tako, na pogled ne bi rekel!”

Pa ni vedel povedati zakaj.

Ljudje so se tukaj, bolj kot kje drugje in vsem politikom navkljub vrasli v neko spontano simbiozo dveh kultur, dveh jezikov, dveh rasti in dveh čutenj. Nekako gosposko se prepleta vse to s kakšnim zares redkim pretresom. Obmejna Nizza. Tudi po svojem zunanju videzu, ona, ki ni hotela pokvariti lepote svojih ulic in palač z “maksishranjevalniki” za smeti, niti noče biti preglasna in ne kaotična.

Strahovi preteklosti so pokopani v imenu sožitja. Morda samo spijo. Samo upati nam je, da zaspijo za vedno.

“Da. Samo upati je treba. Mar ni rekel južnjak, da je vzel Slovenko in da ljubi taščo kakor lastno mater?”

“Tako nekako je rekel.”

Hitiva mimo predora, ki povezuje dve sestri, mlajšo in starejšo, v tem delčku Mitteleвроpe, ki tako rad odmeva od glasbenih akordov in utripov kulture. In že naju zakrije križno pretakanje ulic in uličic, tako kot vedno: enkrat vabi Espomego, drugič moda in razstava ali morje melodij in glasov in domotožje po violini.

Ko pa ni vsega tega? Brez skrbi. V vseh letnih časih se v zelenju in belemrodu vije Soča, sinja, težka od skrivnosti, vselej vseosrečujoča.

In je tržnica s solato, gobami in kostanji in še druga onkraj ceste, kar tako pod milim nebom, kjer te naše dobre Brike založijo s česnom, medom, pristnim vinom in še z breskvami iz Medane, tistimi ki se ločijo od kosti. Tu je v vsakem letnem času na razstavi blagoslov te naše zemlje.

To me omamlja. Bolj kot sejmi in kakor moda. In bolj kot Korzo in izložbe, bolj kot glasba in vse drugo so te trdne in pridne žene, ki prinašajo v košarah vzdušje zemskih letnih časov.

“Kaj da je to? Ja, gospa, kaj res ne veste? To je vendar kalikantus, ki cveti okrog božica,” me je poučila Brika, kot vzeta dol iz platna, in si rečeš: “Ustvaril jo je Tone Kralj.”

To je bilo že pred leti, vendar se o božiču vračam, da povonjam kalikantus in da vidim gorski teloh.

Sonce je zdaj že visoko, Brike spravljajo košare, breskve pa, nabite s soncem, čakajo na briško vino. Koliko skušnjav vleče, koliko darov in sreče.

Dolžni smo zahvalo. Dolžni se povzpeti v reber, tja na goro, kjer se Ona, odeta v sonce, ozira milostno v dolino. Saj brez Nje bi ta Gorica bila veliko manj Gorica.

“Gremo enkrat sredi avgusta. V septembru, brez vročine.”

“Gremo jutri. Carpe diem. Kaj ne slišiš, kako vabi? Jaz ne morem čakati!”

Brane Senegačnik

Po majski nevihti

(17.5.1992)

*Vsa nova diha zemlja po nevihti;
po listih rosni sijejo spomini
viharja, ko nebo se v bolečini
žehteči zemlji je odprlo. V ihti*

*vetrov in v bliskov zarji so razbiti
cvetovi legli po puhteči prsti:
Vonjav in barv niti v čisti vrsti
preprogo tko s podobo zvezdne biti.*

*Sopara dviga v nežnih se meglicah
nad cesto, travniki in ob zelenih
stebrih dreves. Že temnih vod zrcala*

*lovijo spet modrino, v črnih pticah
srce postaja sonce. V spremenjenih
oblakih sije večnosti obala.*

Katarina Fistrovič

Kaj je ljubezen

Kaj je ljubezen?

*Je to pesem
v tihem jutru,
nasmeh sonca,
poljub zvezd,
božajoči dotik vetra?*

Kaj je ljubezen?

*So to čarobni
oranžni oblaki,
na katere lahko se
nasloniš,
kadar ti je hudo?*

*Je ljubezen morda
kaplja vina,
ki te omami z resnico,
da nekdo je na svetu
le zate?*

*Mogoče ljubezen je
solza,
ki iz srca ti kane,
večer,
ki ugaša,
obupan krik ptice,
ki ne naleti na tolažbo?*

*Vse to je ljubezen.
Predvsem pa ljubezen je
krhek, čuteč cvet
s tvojega vrta,
ki si želi,
da ga vsak dan
narahlo, prijazno
pobožáš.*

Odmev na članek "O Dragi in politični emigraciji"

Spoštovani g. Marij Maver!

Prebral sem vaš članek "o Dragi in politični emigraciji" v 7. št. letošnje Mladike, v katerem komentirate moj prispevek za anketo Celovškega zvona. Čutim se izzvanega, da pojasnim svoje mnenje o Dragi, katero sem si ustvaril v teku devetindvajsetletnega delovanja Drage, saj sem ga ves ta čas z zanimanjem in prizadetostjo spremljal.

Moje mnenje je, da je Draga od vsega početka in skozi 29 let bila glasnica predvsem levega pola slovenskega katoliškega razumništva. Slovenska politična emigracija (SPE) je v istem času bila glasnica druge strani medalje. To sem vedno jemal kot dejstvo in kot očiten izraz miselne polarizacije med nami Slovenci po svetu.

Morda je primerno, da takoj povem, koga štejem med t.i. levi pol. To so vsi tisti, ki so ostro kritični do predvojne demokracije na Slovenskem, do delovanja in stališč hierarhije slovenske Katoliške cerkve in katoliških organizacij pred in med vojno, predvsem pa do tistih katoličanov, ki so uvideli, kaj se skriva za OF, in so se z orožjem v roki uprli porajajoči se revoluciji. Še dandanes levi pol trdi, da so ti katoličani s tem dejanjem povečali razdor med Slovenci ter njihove voditelje pošiljal v vranjo temo.

Čeprav menim, kot rečeno, da je bila Draga v prvi vrsti tribuna katoliške levice, sem vendar pričakoval, da bo toliko široka, da bo nudila priložnost protikomunističnim Slovencem, da bi mogli že ob začetkih Drage pojasniti svoje zadržanje med drugo svetovno vojno, kar pa se je zgodilo šele s predavanjem dr. Andreja Finka leta 1987, 42 let po zmagoviti revoluciji in po 22 letih delovanja Drage. Prav tako sem pričakoval, da bodo pisatelji in umetniki SPE sprejeti kot enakovredni sovladniki. Tega nisem dočakal.

Prireditelji Drage so imeli skozi 33 let priložnost povabiti na predavanje v Drago dr. Tineta Debeljaka, pa ga menda niso imeli za vrednega. V začetku omenjen izvod Mladike ga predstavi kot vodilnega kulturnega delavca v emigraciji. Če je kdo ustrezal zahodno-

evropskim merilom kvalitete, kulture in strpnosti, je bil prav gotovo on. Torej so bila v Dragi skozi 29 let še druga napisana pravila in merila, katerih Vi, g. Maver, ne omenjate, pa se mi zdi, da je ob tridesetletnici Drage in po petih letih demokracije v Sloveniji že čas in priložnost za to.

Draga je odpisovala in še odpisuje. Seznam v anketi omenjenih osebnosti to potrjuje. Poleg že omenjenih iz Argentine bi lahko naštel še vrsto drugih: Miha Krek, Ciril Žebot, Nace Čretnik, Janez Grum, Marko Natlačen ml., Peter Remec, Karel Mauser, ki niso predavali v Dragi, pa bi gotovo imeli kaj pomembnega povedati vesoljni slovenski srednji. V času delovanja Drage so mnogi odpisani že umrli.

Moja kritika gre predvsem dejstvu, da je imela Draga do predstavnikov argentinske SPE mačehovski odnos. Štirje mlajši so doslej imeli dostop do predavalne mize, prvi šele po petnajstih letih; vsi štirje rojeni že v zdomstvu, kot da bi bilo rojstvo v Sloveniji diskvalifikacija za člane argentinske SPE.

Dovolim si kritično komentirati tudi to, kako se je Draga odzivala na sebi postavljena merila. Draga naj bi vedno bila predvsem kulturna prireditelj, ni hotela biti političen forum?! Kako naj razumem prisotnost predavateljev kot so Peterle, Podobnik, Bizjak, Peršak, Sirc, Janša?

Kako to, da ni predaval v Dragi noben predstavnik Slovenske kulturne akcije, najbolj pomembne kulturne organizacije med Slovenci po svetu, ki je praznovala že štiridesetletnico obstoja? Niso ustrezali razglašnim merilom kvalitete, strpnosti in kulturnosti?

Nestrpnost ni bila zaželeno, to se lepo sliši. Kako naj razumem, da je predaval v Dragi Dobrica Čosić, eden od ideologov srbskega etničnega čiščenja?

Draga naj bi bila predhodnica samostojne slovenske države? V zdomstvu je bilo več gibanj in publikacij, ki so se zavzemale za to. Med predavatelji nisem zasledil imen sodelavcev revij Sij slovenske svobode in Sloven-

ska država, pač pa poleg Čosića še imena kot Svetozar Stojanović in Predrag Matvejević. Naj mi kdo razloži to logiko, meni povzroča le ogorčenost. Če dodam, da so predavali tudi mnogi notorični partijci, mi je mera polna.

A nič ne bi protestiral in negodoval, če bi bil prepričan, da je Draga kaj bistvenega pripomogla k demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije, kaj stori za popravo krivic iz polpreteklosti, za odkrivanje tabujev in razkrivanje mitov; ko bi vsaj pripomogla k večji narodni zavednosti med slovensko manjšino v Italiji. Žal ugotavljam, da je bila Draga predvsem tribuna leporečja in bistrumnosti pri predstavitvi in razčlenjevanju problemov, manjkale pa so sinteze in njim sledeče akcije.

Jure Vombergar

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete
razpisujeta

XXI. tekmovanje
zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1995. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-864 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

Moj rojstni dan

Drago Štoka

Veš, da mi je danes zares hudo. Tako mi je pri srcu, da bi se najraje sprehodil po Krasu, in to dolgo, zelo dolgo, do onemoglosti. Pa ne grem. Zunaj grmi in pravkar je začelo tudi močno deževati. Morda me tudi zaradi spremembe vremena tako tišči v prsah, si mislim. Pa vem, da ni tako. Čakam, da pride večer...

Danes je že tretjič, ko praznujem svoj rojstni dan brez tebe. Hitro je minil ta čas. Hitro in obenem tako obupno počasi. Zvečer bodo prišli moji najožji in bomo skupaj praznovali. Veselili se bomo lahko, tudi prigrizek in kozarček dobrega bo na mizi. Ne, ne bom se ga dotaknil, ne boj se. Prišle bodo moje sestre in moj brat, pa tvoj oče in sestra. Vsi bodo z možmi, oziroma z ženami in otroki, vsi razen tvojega očeta in mene. Jaz se bom moral sprenevedati, kot da nisem sam, kot da je lepo in veselo, pa čeprav brez tebe. Težko bo se pretvarjati in lagati sebi in drugim, da je kljub vsemu lepo. Pa mora tako biti! To zahteva od mene življenje, ki gre neusmiljeno naprej. Kot da bi se nič ne zgodilo, kot da bi bila ti še vedno med nami, kot da bi se vsaj za trenutek prikazala pred vrati in poredno smehljajoča dejala: saj sem tu, kaj me niste pričakovali? Da, vrnila sem se in zdaj bom praznovala z vami, s teboj, tako kot je to bilo vsako leto, vseh teh preteklih trideset let. Enkrat v gorah, drugič pri morju, tretjič, in to najbolj pogosto, doma, s hčerko, ki se zdaj igra na dvorišču in zabava s psički in mucko.

Veš, odkar te ni več, se je marsikaj spremenilo. Hčerka se je poslovila od univerze, starejša psička je skoroda oslepela in oglušela; kostanj smo to zimo temeljito obrezali, hruška pred hišo pa je po dolgem času spet obrodila. Naša sosedica sta še vedno živa, oba sta stopila v deseto desetletje. Tarnata nad boleznimi in starčevskimi nadlogami: šibkost v nogah, slab vid, šibek sluh, bolečine v kosteh. In stalno me sprašujeta, da zakaj si morala ti pred njima, ko bi bilo pa tako naravno in prav, da bi se prej onadva odpravila na pot, kateri ni povratka. Dopovedujem jima, da to pač ni odvisno od nas. Pa se on, prepričan ateist, ne da prepričati in mi stalno trdi, da če bi res bil On, bi tega ne dopustil, ne smel dopustiti...

Zjutraj, veš, sem bil na Repentabru, pri maši, kot skoro vsako leto na ta moj dan. Iz hvaležnosti za vse, kar mi je bilo dano in za tolažbo za vse, kar mi ni bilo dano... Srečal sem tudi prijatelje, najine prijatelje in se z njimi ustavil. Toda pravih besed, pravega, naravnega, odkritega pogovora med nami ni bilo, po moji krivdi: nisem in nisem mogel najti pravih besed in tem za tekoč pogovor. Kmalu sem se ločil in se nato ves

dopoldan sprehajal po kraški gmajni, z mislijo pri tebi in najinih skupnih dneh.

Tako me muči misel: zakaj si se poslovila od mene, hčerke, od vseh, za vedno, zakaj? In to tako nenadno, brez prave besede slovesa, nasprotno...

Vem, da je tako premišljevanje nesmiselno, in vendar ne morem drugače.

Zdaj zunaj močno lije. Se spomniš, kako je lilo ob Bohinjskem jezeru tistega dne, ko sva, še zaročenca, praznovala moj rojstni dan, mislim, da v drugo ali tretje. Vsa mokra sva bila, ko sva se pod večer vrnila v Srednjo vas. Ne vem, zakaj sva bolj praznovala moj rojstni dan kot tvojega. Morda zaradi tega, ker je tvoj sovpadal vedno z najhujšim mrazom. Kdo se bo sredi januarja podal na pot, v mraz in sneg? Nekajkrat sva bila v Kanalski dolini, pa ni bilo mnogo do smučanja ne tebi, ne meni. Nisva bila za tako razvedrilo. Ti zaradi bolezni, ki ti je vedno stala ob strani, jaz pa zaradi prirojene nerodnosti.

Zunaj, na vrtu, so rože skoroda usahnile. Vročina jih je zdelala. Zdaj jim bo avgustovski dež vлил nove volje do življenja. Da bi tudi meni tako! Češpelj, hrušk in jablane pa se letos suša ni dotaknila, morda tudi zato ne, ker sem jih skoro vsak dan zalival.

Veš, rekel sem, da se je v naši hiši marsikaj spremenilo, odkar te ni. Pa se je res! Kompiuter imamo, jaz ga sicer ne znam uporabljati, toda nekaj novega je k nam le prinesel. Tudi nov televizor in nov avto imamo. Neki nov način življenja je to, kateremu se pa nikakor ne morem prilagoditi.

Pa tudi najino sobo sem odstopil hčerki in se preselil v njeno, ne, ne na njeno željo, ker sem sam tako hotel. Nisem mogel več spati v najini sobi, na najini postelji brez tebe. Ni bilo noči, ko se ne bi premetaval, se potil, sanjal o tebi in te iskal. Skoro vsako jutro sem se znašel na tvoji strani in, ker te ni bilo, ves v stiski planil pokonci, včasih tudi pred zoro, še pred soncem, ki ga izza Nanosa ni in ni hotelo biti... Kolikokrat sem v takem stanju vstal in hodil brez cilja po vasi, po obeh glavnih ulicah, obhodil in obkrožil vse mestece, ne da bi srečal enega samega človeka. Prvi so hiteli na avtobus ali tramvaj šele tam okrog pete. Kako čudna je bila vas ob takih jutrih, čudna in tegobna. Vse je bilo zaprto, okna, trgovine, bari, tudi cerkev.

Moji dragi, veš, so bili tako razumevajoči do mene, ponavljali so mi: boš videl, vse bo minilo, tudi bol in stiska, vse bo šlo, le času je treba dati čas, morda kak mesec ali leto.

Kdo je zrušil komunizem?

Pa mi je danes huje kot prve dni ali mesece. Huje, ker se vse bolj zavedam, da nikdar več ne bo vsega tega, kar je med nama bilo! Da, le smehljaj se, tudi vsega neizrečenega ne bo, pa tudi preprirov ne bo več, zato pa tudi ne pobotanj ob koncu in odpuščajoče besede. In pomladi in poletja ne bo več, pa hude zime ob sv. Antonu tudi ne. Oh da, še bodo, vendar bodo vse nekam tako hladne, osorne, boleče...

Veš, kaj je pri vsem tem še najhuje? Da me srce sililo v kraje, kjer sva bila skupaj, sama, in jih moram ponovno videti, potem pa se vračam domov ves skrušen. Ne vem, kaj me je sililo to poletje v Begunje, k Avsenikovim, ko sem pa dobro vedel, da se bom vrnil domov strt. Na dvorišču, lepo in okusno urejenem, sem kosil. In ves čas so vrteli Avsenikove melodije, tvoje in moje, melodije najine mladosti in spoznavanja. Vsaka pesem je bila spomin, boleč, enkratni spomin. In zgodilo se je, da sem pustil kosilo skoro nedotaknjeno. Zbežati sem moral.

In tako bežim od krajev, ki so bili kdaj, pa čeprav le enkrat, najini. Do kdaj bom bežal od sebe in tebe, od najinih krajev in spominov?

Veš, da mi gre skoro na smeh, ko se spomnim, kako si mi večkrat dejala, gotovo v težki slutnji svojega konca, naj si poiščem družbo, ko tebe ne bo več, žensko, ki me bo gledala, me razumela. Da, prav tako si mi govorila. Celo namignila si mi: ta ali ta bi bila zate, takšna in takšna.

Danes, po skoro treh letih, vem, da ne more biti tako, čeprav bi lahko bilo. Enostavno zato ne, ker bi v vsaki iskal to, kar sem imel pri tebi in s teboj. Kako nesmiselno in kruto bi bilo to, do mene, tebe in drugih.

Danes je torej moj tretji rojstni dan brez tebe. Zunaj se je zdaj vihar povsem umaknil blagodejnemu dežju. Zemlja ga je tako potrebna, po tolíkšni suši. Poletja bo kmalu konec. Kmalu bo jesen. Hladna jesen že prihaja, joj, kako nama je bila ta pesem všeč! Se spomniš?

Jutri, da, jutri navsezgodaj, še pred zoro, bom šel v vinograde. Pokosil bom travo, ki se je zarasla po stezah, poškopil bom trte in jih očistil odvečnih listov okrog grozdov. Da bodo ti laže zadihali in se nasrkali jesenskega sonca. Da bodo za trgatev polnejši, sočnejši, žlahtnejši. Za nov mošt, za novo vino. In prisluhnil bom čričkom v našem vinogradu. Kako čudovito je njih petje, tam nad sinjim morjem, v naših paštnih, tam, kjer sva tolíkokrat občudovala večerne zarje in svet pod nama, od istrskih bregov pa skoro do Benetk.

Potem, veš, bo prišel sv. Martin, nato Božič. Še prej pa vsi Sveti. Ne, letos me ne bo ta dan, tam pri tebi. Ne morem vzdržati tam ob tebi, ko drugi molijo, žalostno pojo, se tiho pogovarjajo med seboj in s svojimi, ki jih ni več.

Ta dan bom doma, laže mi bo. Ali pa bom šel v naravo, živo in lepo, med rdeče resje, morda na obalo, k našemu morju.

In vseeno bom pri tebi, morda še bolj, verjemi mi!

Tako se je 25. junija letos pri spravi sv. maši v katedrali kočevskih gozdov nad grobovi slovenskih mučencev spraševal beograjski nadškof dr. France Perko. Propad komunizma ni povzročilo ne klasično in ne najsodobnejše raketno orožje z atomskimi konicami, ampak odpuščajoča ljubezen in žrtvovanje nedolžnih ljudi, ki so umirali za vero, dom in domovino v nenasitnih breznihi Kočevskega Roga.

Jasno in neizprosno ugotovitev g. nadškofa Franceta Perka, ki je na lastni koži okušal zlobo brezbožne ideologije, potrjuje tudi pismo učiteljice Ivanke Novak, rojene Škrabec, ki ga je napisala tik pred mučenjem svojemu nerojenemu otroku.

Ivanka Škrabec je bila rojena leta 1915 v Hrovači pri Ribnici in izhaja iz rodovine franciščanskega patra Stanislava Škrabca, ki je bil vodilni jezikoslovec – slovenist v prejšnjem stoletju. Kot učiteljica je jeseni 1939 prišla v Sodražico. Otroci so jo takoj vzljubili, ker je nesebično in z veliko ljubeznijo do otrok opravljala učiteljski poklic. Njena skrb za njej izročeni mladi sodražki rod se ni končala za šolskimi stenami, ampak je šla za njimi tudi po domovih. Kadar nekaterih otrok zaradi bolezni ni bilo v šolo, jih je takoj obiskala. Tako je uživala veliko priljubljenost tudi pri starših, ki hitro ugotovijo, kdo ima resnično rad njihove otroke.

28. maja 1942 zvečer so učiteljico Ivanko na "ljudskem zasliševanju" v Sodražici pripeljali na trg in jo postavili pred množico. "Tovariši komisarji" so jo začeli spraševati, zakaj je s svojim vplivom in priljubljenostjo skupaj s svojim možem Francetom Novakom širila nerazpoloženje proti OF, zakaj se ne pridruži temu "narodnemu gibanju", zlasti pa, kje je mož, ki je še z nekaterimi na smrt obsojenimi zbežal iz Sodražice malo pred tem "ljudskim zborovanjem?" Učiteljica Ivanka je doživela na tem zasliševanju grobo zastraševanje, sramotenje in norčevanje. Slednjič so jo odpeljali na njeno stanovanje in hišo od vseh strani zastražili. Na glavo njenega moža pa so razpisali nagrado 5.000 lir. (Tedaj je bila to čedna vsota).

V sredo, 3. junija 1942 (pred praznikom sv. Rešnjega Telesa), ob pol enajstih ponoči so partizani prišli v njeno stanovanje, kjer so jo imeli zaklenjeno in zastraženo. Že v stanovanju so jo pretepli do krvi. Nato so jo – pretepeno in izmučeno – prepeljali v taborišče. V stanovanju, ki je bilo njeno toplo družinsko ognjišče, je ostala samo podrtija in krvavi madeži. Likvidatorji so učiteljico Ivanko pripeljali v gozd na že določeno mesto. Ukazali so ji, da si mora sama izkopati grob. Prosila jih je, da bi jo vsaj še toliko časa pustili pri življenju, da bi otrok prišel na svet. Tega otroka je pričakovala z blaženim upanjem in veseljem, saj je bil sad

prave krščanske ljubezni, ki sta jo uresničevala z možem Francetom. Njene prošnje grobrijani niso uslišali. Morala je kopati naprej. Istega dne zjutraj (tako poročča očividec) je bila še pri svetem obhajilu. Prejela je Njegā, ki skozi vekove govori vsakemu človeku: "Jaz sem pot, resnica in življenje." Z dvojnimi bremenom obtežena – z otrokom pod srcem in s krampom v rokah – v temni noči ni mogla izkoptati globoke jame. Človeške krvi žejni hudobneži so jo nato zverinsko zadavili. Sprevrženi, nečloveški komandant je namreč odločil, "da ena baba ni vredna šusa, ker da bodo kugle še za druge rabili". Njeno telo so vrgli v plitvo jamo, pokrili z njenim vrhnjim plaščem in zagreblji. Očividec teh grozljivih dejanj je takole zapisal: "Ivanka je odšla v večnost in stopila v občestvo naših svetih. Omahnila je v smrt pod krvniškimi rokami zločincev."

Dne 4. avgusta 1942 je vojak zagledal na kraju tega krutega zločina rob plašča, ki je štrlel iz zemlje. Po krajšem izkopavanju je zagledal ubogo, izmučeno telo učiteljice Ivanke. Pri njej so našli tudi nalivno pero in napol strohnelo pismo za moža, ki ga je hranila in varovala na prsah pod obleko. Ta mučenka je pred smrtjo v samotni sobi napisala na zmečkan papir zadnje besede. Napisane so bile v slovo njenemu nerojenemu otroku. Pismo odkriva Oljsko goro in veliki petek mlade matere, ki je izpila velik kelih trpljenja, in zato je prav, da za celotno vsebino pisma zvejo vsi, ki so med vojno ali po njej mučili nedolžne ljudi, in tudi vsi mladi, da ne bi šli nikdar v življenju po poti hudobnega Kajna:

"Še nekaj ur in konec bo mojega življenja. O Bog, o ti Žalostna Mati, Mati moja. Ti veš, da umiram nedolžna, kakor je umiral nedolžen Tvoj Sin..."

O moj otrok, moj nežni angel, kako rada bi videla poteze tvojega obraza, drobne bisere tvojega pogleda. Nikdar ne bom videla tvojega razcvetelega nasmeha, ki bi me z njim osrečeval – o, moj otrok – moj nežni cvet!

Nikdar ne bom videla tvojih belih ročic; nikdar jih ne boš stegnil, da mi vrneš sladki objem. Nikdar te ne bom mogla pritisniti na svoje srce, čeprav si tako blizu njega, nikdar, moj otrok! Tam nekje v objemu gozda bo najin dom, ki ga bo krasilo pomladno cvetje.

Moja usta ti ne bodo mogla peti pesmi ob zibel – in zibel tvoja bom jaz sama, čeprav tako mrzla in vsa otrdela – vejeve nad nama ti bo pelo in šumelo ljubečo uspavanko. O, le mirno spi, moj otrok, saj si tako blizu mojega srca, ki te tako ljubi – vendar, čeprav te ljubi, te iz objema smrti, ki tudi tebe čaka, izrgati ne more. Le mirno spi, saj ne slutiš, kaj se približuje! Z menoj boš umiral – jaz v mislih s teboj. In tedaj, ko konec bo težav in boja, bova skupaj prišla k Bogu... Ko sem te prvič začutila... zaznala pod srcem tvoj nemir, sem že sanjala, kako te bom prvič ponesla v Božjo bližino, da te oblije krstna voda – oblija te bo kmalu moja kri – z ljubečo krvjo lastne matere boš krščen...

Gledala sem te, kako se Kristus pod podobo kruha prvič sklanja k tebi... Zaman! In vendar: moje telo bo kmalu daritveni ciborij... Ti, moj otrok, pa hostija v njem... Stvarnik sam bo vzel v ljubeče roke hostijo tvojega bitja in ga položil v svoje božansko Srce... Tam, moj otrok, te bom prvič zagledala, o moj nežni angel; tam bom videla tvoj obraz; tam boš ti gledal svojo mater in prvič boš zaklical k meni: "O, mama!"

Glej, moj otrok, jutro se že bliža. Prva zarja izza gora ga naznanja... za naju poslednje jutro trpljenja. Jutri bo zopet vstalo – pa brez trpljenja in solza... vstajalo pri Bogu... Le mirno spi, saj tvoja mati bdi nad tabo... Glej, rdeča zarja že naznanja, da se prebujata dan... in poslednje zvezde ugašajo v njej... Ura v stolpu že naznanja jutro... ki naju bo peljalo na poslednjo pot... Saj ne bom sama... z menoj boš ti, moj otrok... in Marija. – Kakor takrat s Sinom na Kalvarijo, bo šla z nama... V poslednjih, zadnjih zdihih stala bo pri nama... in potem ponesla naju bo v večno srečni dom. Nihče nama ne bo več kalil te sreče... saj bova potopljena v večnega Boga... v večni Božji mir...

Moj otrok, le spi... Marija je pri naju... Glej... prihajajo... prihajajo..."

Očividec je ob pogledu na mučeniško telo mlade matere takole zapisal:

"V rosnem jutru so jo odpeljali. Mesec ali dva po strašnem dogodku sem jo videl... Na Božji njivi našla sta poslednji dom... Nekdaj tako lep obraz je bil zdaj zabuhel, si vo plav. Okrog vratu je bila ovita krpa... Vendar je bilo na njenem obrazu še nekaj lepega... Še vedno viden nasmeh, s katerim je umirala, se mi je zdel kakor nasmeh matere, ki prvič zagleda bitje, ki mu je darovala življenje..."

Tako je potovala na Kalvarijo svojega življenja junaška žena in mati Ivanka Škrabec iz Hrovače pri Ribnici. Njeno presunljivo in nikdar pozabljeno pismo je dovolj živa pridiga za vse, ki še danes nočejo priznati resnice in gradijo svoje življenje na laži. Ne bojijo se nobenega človeškega policaja, a zato jih toliko bolj nadleguje Božji policaj – vest, ki kljuje od dne do dne. Ali kakor je genialno zapisal France Prešeren v pesmi "Pevcu":

"Kdo zna
noč temno razjasnit,
ki tare duha!
Kdo ve
kragulja odgnati, ki
kljuje srce
od zore do mraka, od
mraka do dne!"

Koliko neprespanih noči zaradi kragulja, ki kljuje srce, imajo ljudje, ki so svoje roke omadeževali z nedolžno krvjo, ne bomo na zemlji nikoli zvedeli. To nam bo odkrito šele v večnosti. Dokler pa se v naši družbi ne bo odkrila vsa resnica vojne in povojne tragedije, bo nad našim narodom visel grozeči Damoklejev meč. Vse čečkarije in packe na grobišču pod Krenom v Kočevskem Rogu, ki jih je pred nedavnim "namalala" hudobna človeška roka, pa so očitni dokaz, da še vedno drži naš pregovor: "Česar polno je srce – usta govore in roke pišejo – packajo!"

Prepričan sem, da bo najradikalnejši in najbolj odrešilni odgovor na vsa ta maščevalna in zločesta dejanja ravno odpuščajoča ljubezen, ki jo presunljivo razodeva pismo učiteljice Ivanke. Ljubezen in samo ljubezen bo razdrla vsako malikovanje človeka in tudi sleherno brezbožno ideologijo. Na svetu namreč vse mine. Ostane le ljubeči Bog in človek, ki v trpljenju in velikodušnem darovanju očisti svojo dušo in se vrže v ocean Božje ljubezni. Silnejšega od ljubezni v vidnem in nevidnem vesolju ne poznamo!

Maks Ipavec, Ribnica

Praznovanje velikega šmarna na Repentabru

Praznovanje velikega šmarna je bilo letos na Repentabru še posebno bogato. Osrednji romarski shod je vodil škofov vikar msgr. Franc Vončina, dopoldansko peto mašo pa je daroval openski župnik Zvone Štrubelj.

12. avgusta je bil kulturni večer na prostem s predstavitvijo knjige Paola Parovela in Arielle Tasso Jasbitz Repentabor, ki jo je v italijanščini izdala naša revija. O njej sta govorila Marij Maver in avtor.

Večer je uvedla Nadja Maganja, nakar je spregovoril župnik Tone Bedenčič. Razstavo Mirka Guština (kipi in druga dela v lesu), Milana Bizjaka in Pavla Ferluge (slike) je predstavil Štefan Pahor. Zapel je zbor Repentabor, ki ga vodi župnik. Nastopili pa so še kitarist Danilo Pahor, pesnik prof. Vinko Beličič z recitacijami in domačinka Veronika Bizjak s svojo poezijo.

V nedeljo, 13. avgusta, so na Repentabru izpeljali še tradicionalno versko srečanje bolnikov in ostarelih.

UMRL LIPE KOSEČ

Na ljubljanskih Žalah je bil 25. septembra pogreb najstarejšega tigrovca, Lipeta Kosca, ki je 29. junija dopolnil sto let. Najprej je za osvoboditev Primorske delal pri Orjuni, nato pri Tigru. Sodeloval je pri vrsti oboroženih in obveščevalnih akcij. Italijani so ga zaprli leta 1942, po vojni pa je bil tudi v komunističnem zaporu.

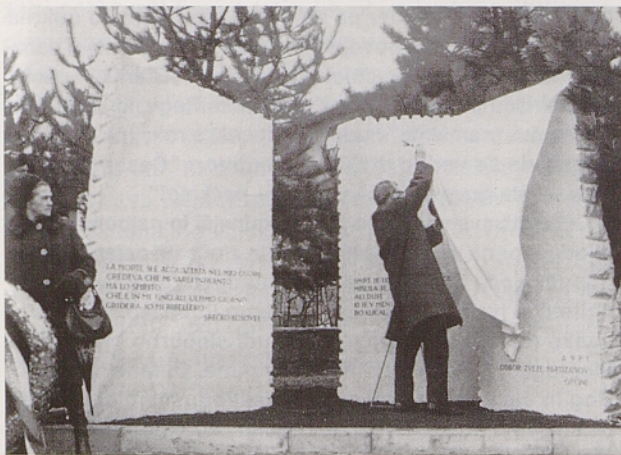
Veronika Bizjak med svojim nastopom na Repentabru.

KIP MSGR. HLADNIKA

V Slovenski vasi v Buenos Airesu so 30. julija odkrili doprsni kip izseljenskega duhovnika in pobudnika tega strnjenege slovenskega naselja v Argentini msgr. Janeza Hladnika, delo Jožeta Žerovnika. Po maši ob 30-letnici njegove smrti ga je blagoslovil lazarist Janez Petek. Govor je imel Hladnikov sodelavec in predsednik društva Slovenska vas Ignacij Glinšek. Popoldne je bil še bogat kulturni spored z govorom predsednika Zedinjene Slovenije Marijana Lobode. Kip stoji ob vhodu v Hladnikov dom, in to v Hladnikovi ulici.

TIGR V BOJU ZA DOMOVINO

To je naslov knjige o tigrovcih, zamolčani resnici o njihovem delu (prvi spopad z italijanskim okupatorjem so imeli tigrovci; prvo partizansko četo so 1. julija 1941 formirali tigrovci itd.) in povojnem preganjanju ter celo medvojnih likvidacijah. "Po avtorjevih člankih, zapisih, spominih in dokumentih", kot piše v podnaslovu, jo je "sestavil in uredil Jože Hočevar". Avtor pa je Alojz Zidar, ki je pred leti že objavil podobno delo, razširjeno še na partizanske spomine. Knjigo je na 255 straneh izdala nova založba Branko iz Nove Gorice.

Spomenik padlim so na Opčinah odkrili leta 1971 ob veliki udeležbi Opencev. Blagoslovil ga je župnik Žerjal. Ob blagoslovitvi (slika levo) na spomeniku ni bilo rdeče zvezde. Pojavila se je kasneje. Protislovenski napisi pa so najnovejši (september 1995 – slika desno).

Poletni seminar Zveze cerkvenih pevskih zborov

V toplicah na Dobrni se je letos od 13. do 19. avgusta odvijal že tradicionalni poletni seminar za pevce in organiste, ki ga vsako leto prireja ZCPZ iz Trsta. Udeležilo se ga je približno 60 pevcev, 6 zborovodij in 14 mladih organistov. Seminarско delo je potekalo nekako v dveh smereh. Pevska dejavnost je slonela na tehniki in izvajanju nabožnih in posvetnih pesmi, saj je bilo treba pripraviti določen program skladb, tako da smo ob zaključku študijskega tedna izvedli nastop. Pevci so zato vsako jutro skrbno vadili pod vodstvom prof. Humberta Mamola. Drugi del seminarja pa je bil namenjen mladim organistom, ki so pod vodstvom orgelskega mojstra prof. Huberta Berganta naštudirali bogat in raznolik program orgelskih skladb. Njihovo delo je potekalo predvsem v cerkvi, saj jim je prijazni domači župnik dal na razpolago cerkvene orgle, tako da so se lahko ves čas izpopolnjevali v tej glasbeni zvrsti.

Ob študijskem delu pa smo se udeleženci lahko ukvarjali še z rekreacijo, saj nam je Zdravilišče nudilo številne usluge. Spoznavali smo bližnjo okolico in navezali stike z domačini in z gosti toplic, kar je nedvomno pripomoglo k boljšemu razpoloženju in medsebojnemu spoznavanju. Tako smo se 15. avgusta udeležili vaše procesije, saj je cerkev na Dobrni posvečena Marijinemu Vnebovzetju, v četrtek 17. avgusta pa smo v dvorani Zdraviliškega doma pripravili glasbeni večer, na katerem so sodelovali mladi harmonikar Adam Selj, pianist Martin Vremec, skupina mladih pevcev, ki se je osnovala v okviru seminarja pod vodstvom Giorgine Pisani. Zaključni del večera je sklenil pevski zbor z izvedbo narodnih pesmi. Med posameznimi glasbenimi točkami pa je še gospod Aleksander Furlan prebral nekaj svojih narečnih pesmi in tako predstavil našo narečno govorico tamkajšnjim gostom in domačinom. Osrednja točka študijskega dela je bila peta maša H. Mamola, ki smo jo izvajali v krajevni župni cerkvi, in pa zaključni nastop vseh organistov. Študijski teden je bil seveda povezan tudi z izleti in z ogledom kulturnih zanimivosti. Tako smo na praznik sv. Roka obiskali Slomškov rojstni kraj Slom pri Ponikvi, kjer nam je domači župnik najprej orisal lik ško-

Skupina udeležencev pevskega in orgelskega tečaja v Dobrni avgusta letos.

fa A. M. Slomška, nato pa še osvetlil zgodovinsko sliko domače cerkve v Ponikvi. Pot nas je nato vodila še v Šmarje pri Jelšah, kjer smo si ogledali domačo cerkev, posvečeno sv. Roku.

Zaključni družabni večer za vse udeležence pa je ZCPZ pripravila v petek 18. avgusta, ko smo se zbrali v dvorani Zdraviliškega doma. Tu sta prisotnim spregovorila prof. Mamolo in dr. Harej, ki sta poudarila nujnost in uspeh takih seminarjev. V imenu SSO pa je pozdravne besede izrekla predsednica Marija Ferletič, ki nas je v teh dneh obiskala in se v prijetni družbi zadržala z nami.

S pevskim programom, ki smo ga izvedli v letošnjem študijskem tednu, smo ponovno nastopili v nedeljo 24. septembra v rojanski župni cerkvi, kjer smo sodelovali s peto mašo H. Mamola. Tudi ob tej priliki je zbor na orgle spremljal prof. H. Bergant.

Izkušnje seminarja so nas obogatile in nas obenem tudi spodbudile, da se bomo morda še kdaj skupaj zbrali in v veselem razpoloženju ponovno zapeli tiste pesmi, ki so se v študijskem tednu tako zakoreninile v našo zavest, da jih zlepa ne bomo pozabili.

Majda Cibic

UMRL FRANC CERAR

Junija je umrl v Torontu zaslužni javni delavec med Slovenci v Kanadi Franc Cerar. Zadnje čase je delal v upravi starostnega doma Lipa. V prejšnjih desetletjih pa je bil med gonilnimi silami tako pri skavtih kot pri župnijski slovenski šoli in pastoralnem svetu torontske slovenske župnije Brezmadežne s čudodelno svetinjo.

UMRL VINKO MIRT

V Sao Paulu v Braziliji je 19. julija umrl Vinko Mirt, star 74 let. Bil je dolgoletni zagovornik slovenske državne samostojnosti. V koledarjih Mohorjeve družbe v Celovcu in v Glasu "Korotana" je objavil več razprav o slovenskih grbih. Iz veselja do heraldike je potoval tudi na Dunaj in tam raziskoval.

DRUŠTVO SLOVENSКИH IZOBRAŽENCEV

*vabi prijatelje
na redna srečanja*

**vsak ponedeljek ob 20.30
v Peterlinovi dvorani
v Donizettijevi ulici 3**

UMRL FRANC KURINČIČ

Avgusta so v Ljubljani pokopali primorskega izseljenskega prosvetnega delavca Franca Kurinčiča. Rodil se je 28. novembra 1900 na Idrskem pri Kobaridu. Zaradi fašističnega preganjanja se je leta 1929 izselil v Argentino, kjer se je živahno udejstvoval med Slovenci in bil leta 1943 med pobudniki velike proslave ob stoletnici rojstva pesnika Simona Gregorčiča. Kot predsednik Odbora za jugoslovansko Primorje je nastopal za priključitev Primorske k Jugoslaviji. Leta 1948 se je z večjo skupino vrnil v domovino. O svojem življenju je leta 1981 izdal spomine Na tej in na oni strani oceana.

ČLOVEK IN ZEMLJA

V Prosvetnem domu na Opčinah je bil sredi avgusta tradicionalni Tabor. Posebno pozornost je vzbudila razstava Človek in zemlja – openski jus.

IZSELJENCI V ZDA

Mohorjeva iz Celovca je na 417 straneh izdala študijo Darka Friša Ameriški Slovenci in katoliška Cerkev 1871-1924. Avtor, ki se je poslužil arhivov v Sloveniji in ZDA, je obdelal odnos katoliških krogov do množičnega izseljevanja v Ameriko in pa delo katoličanov med priseljenci v ZDA.

ORLI POD TRIGLAVOM

Gradbeni inženir iz Kanade, nekdanji telovadni prvak, ustanovitelj Slovenske telovadne zveze v Kanadi, lovec Franc Grmek je pri založbi ILEX-IMPEx v Ljubljani izdal spomine Orli pod Triglavom (198 str.). V njih govori o slovenskih četnikih in povojni Matjaževi vojski.

SEMINAR ZA ŠOLNIKE

V Trstu se je 4. septembra uradno začel 30. seminar za slovenske šolnike. Slavnostni govornik je bil pisatelj in politik Tone Partljič. Govorili pa so deželna inšpektorica za slovenske osnovne šole Lučka Barej Križman, deželni šolski skrbnik Ottaviano Corbi in državni sekretar v slovenskem ministru za šolstvo Janko Strel. Slovenski generalni konzulat v Trstu je priredil že tradicionalni sprejem.

Šolsko leto se je začelo z mučno potrditvijo sklepa šolskih oblasti o ukinitvi samostojnosti srednjih šol na Proseku in v Rojanmu, s prostorskimi težavami srednje šole v Gorici in ukinitvijo sindikalnih dopustov za predstavnike Sindikata slovenske šole.

Literarni natečaj "MLADIKE"

1. Revija Mladika razpisuje XXIV. nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo ali ciklus pesmi.
2. Rokopise je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih (format A4) na naslov MLADIKA, ulica Donizetti 3, 34133 TRST, do 31. decembra 1995. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v zaprti kuverti, opremljeni z istim geslom ali šifro. Teksti v prozi naj ne presegajo deset tipkanih strani, ciklusi poezije pa naj predstavljajo samo izbor najboljših pesmi (največ deset).
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. profesor in kritik Martin Jevnikar, pisatelj Alojz Rebula, prevajalki in kritičarki prof. Diomira Fabjan – Bajc in prof. Ester Sferco ter odgovorni urednik revije Marij Maver. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:	za pesem ali ciklus pesmi:
prva nagrada 400.000 lir	prva nagrada 200.000 lir
druga nagrada 300.000 lir	druga nagrada 150.000 lir
tretja nagrada 200.000 lir	tretja nagrada 100.000 lir
5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku – Prešernovem dnevu – na javni prireditvi in po časopisju. Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1996. Objavljena bodo lahko tudi nenagrajena dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerna za objavo.
Rokopise je treba poslati do 31. decembra letos!

VELTRONIJEVE SLOVENSKE KORENINE

Vidni predstavnik italijanske prenovljene levece, glavni urednik dnevnika Unità Walter Veltroni iz Rima je v knjigi-intervjuju La bella politica spregovoril tudi o svoji rajni mami Ivanki in o teti, časnikarki Darinki. Gre za hčerki slovenskega diplomata Cirila Kotnika, ki je služboval na jugoslovanskem kraljevem predstavništvu pri Sv. sedežu in se je poročil z Italijanko iz Aquile. Med vojno je bil v Rimu pomemben predstavnik katoliškega odporništv. V tesnih stikih je bil s p. Antonom Prešernom.

PREDSEDNIKA GORSKIH SKUPNOSTI

Z obnovitvijo vodstev gorskih skupnosti po spomladanskih občinskih volitvah je bil Hadrijan Corsi (zdaj tudi župan Slovenske skupnosti v Števerjanu) potrjen za predsednika Briške gorske skupnosti.

Novi predsednik Gorske skupnosti Nadiških dolin s sedežem v Špetru pa je tamkajšnji župan Firmino Marinig.

MANJŠINSKI STIKI

V Cagliariu na Sardiniji je bilo 9. septembra srečanje med manjšinskimi strankami Partito Sardo D'Azione, Union Valdotaïne, Südtiroler Volkspartei in Slovenska skupnost. Slednjo je zastopal dr. Andrej Bratuž.

22. in 23. septembra pa je bil gost Slovenske skupnosti v Trstu poslanec UV Lucien Caveri iz Aoste. Ob številnih srečanjih je imel tudi predavanje o italijanskem političnem položaju.

50 LET ZSKD

Zveza slovenskih kulturnih društev, ki v Furlaniji Julijski krajini povezuje več kot 60 društev, je imela 10. septembra v Dolini osrednjo proslavo ob svoji 50. letnici. Ob številnih gostih je spregovoril njen predsednik Ace Mermolja.

Ob 50-letnici sta Primorski dnevnik in Slovenska kulturno gospodarska zveza izdala izbor Mermoljevih esejev Ogledalo. Pod tem naslovom jih tedensko objavlja v Primorskem dnevniku.

ZSKD pa je izdala zbirko 28 zborovskih skladb Ignacija Ote Moji zemlji.

Kraška ohcet

V nedeljo, 27. avgusta, je bil v repentaborski občini in župniji vrh 17. kraške ohceti. Poroka in številne spremene prireditve so privabile ogromno ljudi. Vse večje je število Slovencev s Tržaškega, ki se obredov udeležujejo v nošah.

RAZSTAVA IVANA BUKOVCA

V Slovenski hiši v Buenos Airesu je Slovenska kulturna akcija 19. avgusta odprla razstavo Ivana Bukovca. Slikar je predstavil 25 olj, večinoma krajin. To je bila njegova deseta samostojna razstava. Prvo je Bukovec imel leta 1963.

SREČKO BARAGA ML.

Slovenska prosvetna matica iz Trsta je ob 50-letnici obnove slovenskih šol v Italiji izdala brošuro Srečka Barage ml. iz Avstralije Spomini na očeta. Uvod je prispeval dr. Marko Udovič.

Avtor opisuje delo prof. Srečka Barage in njegovo življenjsko pot, poseben poudarek pa seveda dobi nenadomestljiva vloga, ki jo je odigral pod Zavezniško vojaško upravo z obnavljanjem in ustanavljanjem slovenskih šol na Tržaškem v vročem prvem povojnem obdobju.

Pogledi 2-3

Raziskovalna ustanova Studia Slovenica, ki ima sedež v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu, je na 32 straneh izdala 2. – 3. številko glasila Pogledi. Ravnatelj prof. Janez Arnež postopoma prikazuje osebnosti, bibliografske enote, arhivske sklope in druge zanimivosti iz bogate zdomske knjižnice in arhiva, ki ju tam ureja. Tako na primer tokrat predstavlja emigrantski tisk, ki je gojil slovensko državno misel, belgijski, potem londonski Vestnik slovenske izseljenske zveze, Münchensko Slovenijo, revijo Omnes Unum in drugo.

15. MLADINSKI RAZISKOVALNI TABOR

V Saležu so 1. septembra predstavili delo, ki je bilo opravljeno na 15. mladinskem raziskovalnem taboru Zgonik 95. Gradivo bo – tako kot prejšnja leta – izšlo v posebni knjigi. Dvotedensko delo je vodil ravnatelj Narodne in študijske knjižnice v Trstu Milan Pahor.

DVA NAŠA PRAZNIKA

Slovenska skupnost je poleti priredila dva praznika na prostem s političnim, kulturnim in družabnim sporedom. Od 18. do 21. avgusta je bil Naš praznik dolinske sekcije v Zabrežcu. Govorili so sekijski tajnik Sergij Mahnič, pokrajinski tajnik za Tržaško odv. Peter Močnik in deželni predsednik Marjan Terpin iz Števerjana.

Naš praznik v Nabrežini, 9. in 10. septembra, pa je imel deželni značaj ob 20-letnici deželne organiziranosti Slovenske skupnosti. Na prireditvenem prostoru je bila tudi priložnostna razstava, srečali pa sta se delegaciji SSK in novega vodstva Narodnega sveta kroških Slovencev. Prisoten je bil še državni sekretar za Slovence v zamejstvu in po svetu dr. Peter Vencelj.

V Nabrežini so govorili krajevni tajnik SSK Jožko Antonič, deželni predsednik Marjan Terpin, devinsko-nabrežinska podžupanja prof. Vera Tuta Ban, predsednik NSKS Nanti Olip in deželni tajnik SSK Martin Breclj.

200 LET ŽUPNIJE

V Nabrežini so avgusta z bogatim verskim in kulturnim programom praznovali 200-letnico župnije in pa zavetnika sv. Roka. Župnik Bogomil Breclj pa je praznoval 70-letnico.

VILENICA 95

Od 7. do 10. septembra je bilo v jami Vilenica pri Lipici in v okoliških krajih 10. mednarodno pisateljsko srečanje Vilenica 95. Tokrat je nagrado prejel Švicar Adolf Muschg.

Udeleženci so razpravljali na temo Ali pisatelji potrebujejo svet, ki jih ne potrebuje?

18. SVETOVNI JAMBOREE

Na Nizozemskem je bil poleti 18. svetovni skavtski tabor – jamboree. Prvič je bila polnopravno zastopana tudi Slovenija z 268 udeleženci – taborniki in katoliškimi skavti. Teh je bilo 88, v svojo delegacijo pa so sprejeli tudi pet članov Slovenske zamejske skavtske organizacije, ki je bila tako prvič zastopana pri svetovnem skavtskem dogodku. Neuradno je bilo 40 skavtov iz Trsta pod vodstvom pok. duhovnega vodje Alojzija Župančiča že leta 1963 na obisku na jamboreeju na Maratonskem polju v Grčiji. Uradna udeležba iz zamejstva še danes ni možna zaradi "skavtske birokracije" (vprašanje mednarodnega priznanja).

Lipa edizioni

V študijskem in raziskovalnem središču Centro Ezio Aletti v Rimu (Via Paolina 25, 00184 Roma, fax 06-485876), ki se pod vodstvom slovenskega jezuita dr. Marka Ivana Rupnika posveča dialogu z izobraženci srednje in vzhodne Evrope v iskanju prispevka, ki ga lahko da krščanska duhovnost postkomunistični Evropi in razkristjanjenemu Zahodu, so začeli oktobra lani z založbo Lipa. To ime je pač za vse Slovane simbolično. Zaenkrat izhajajo knjige v štirih zbirkah. Gre za monografije, zbornike, komentarje k umetniškim delom in drugo duhovno vsebino. Več prispevkov je izpod peresa samega p. Rupnika, nekaj knjig pa je izdal moravski p. Tomaš Špidlik, DJ, ki dela v središču, a tudi predava na Gregoriani in na Vzhodnem inštitutu, pod katerega spada Center Aletti. Tako je izšla tudi njegova knjiga Il Cammino dello Spirito, v kateri so duhovne vaje, ki jih je v postu vodil za papeža in kurijo v Vatikanu.

UMRL PROF. EGIDIJ KOŠUTA

Tržaški šolnik in kulturni delavec prof. Egidij Košuta je 11. avgusta podlegel neozdravljivi bolezni. Pokopali so ga na Opčinah, kjer je živel. Rodil pa se je 8. julija 1922 v Sv. Križu. Očeta železničarja so fašisti premestili v Piemont. Rajni je bil med vojno interniran, po njej je v Turinu dokončal pedagoško fakulteto. Že od leta 1946 pa je služboval na slovenskih šolah v Trstu. Najprej je bil učitelj, 17 let profesor filozofije in zgodovine na znanstvenem liceju, v letih 1977-82 ravnatelj na učiteljski, zadnjih pet let pred upokojitvijo pa je bil šolski nadzornik. Ob ostalem publicističnem delu je napisal več učbenikov.

Lurd: kraj razdajanja drugim

Ko smo se letos vračali s skupnega slovenskega tržaškega romana iz Lurda, nam je bilo radostno pri srcu, saj smo se vračali bogatejši na doživetjih in izkustvih. Ne pretiravam, če trdim, da je bilo istih misli vseh petdeset udeležencev tega romana. Vračali smo se zares bogatejši!

Osebnostno sem se z mislijo vračal v leto 1958, ko se nas je okrog 800 udeležilo prvega množičnega romana v to svetišče pod Pireneji. Bili smo Slovenci iz Trsta, Gorice, Celovca in Slovenije. Pod vodstvom pok. g. Franca Štuheca smo doživeli svoj prvi Lurd. Skoro vsi so se potem še večkrat vrnili. Kako bi pozabil tiste srečne obraze! Še danes jih imam pred seboj: Dušan Jakomin, Stanko Zorko, Ljubka Šorli, Lojze Škerl... Bilo je to pred 37 leti, pa je zame tako, kot bi to bilo včeraj. Potem sem se vrnil še dvakrat. In vsakič drugače doživljal Lurd.

Ko sem bil prvič v Lurdu, sem obnemel ob tolikšni verski zbranosti

Popoldanska procesija sv. Rešnjega Telesa, namenjena predvsem bolnikom.

množice ob votlini, pri mašah in procesijah. Bil je to zame pravi verski dogodek, in to v povsem pozitivnem smislu. Množica, ki poje, moli v vseh jezikih. Ljudje vseh narodov in ras in kontinentov. Kaj takega sem prvič videl in doživel v svojem življenju, in to prav tu v 1500 km oddaljenem Lurdu.

Romarji pred baziliko. Romanje je pod vodstvom g. T. Bedenčiča organizirala Slovenska duhovska zveza v Trstu. V vodstvu sta bila še g. R. Slejko in g. Ž. Škerl.

Drugič sem Lurd, kakih petnajst let pozneje, doživel v svojem družinskem krogu in bil morda prav zaradi tega pozoren še na nekaj drugega: na romarske družine! Večkrat bremo in slišimo, kako razne družine razpadajo, kako so v takšni ali drugačni krizi. Zaradi staršev-zakoncev pa zaradi otrok ali sorodnikov, zaradi ekonomskih težav... Tam v Lurdu sem videl mnogo srečnih družin, ki so se v votlini zgrnile v veselju, žalosti, prošnji za zdravje, v hvaležnosti za prejeto. Videl sem številne družine prinašati darove, srečne, tam so bile tesno povezane med seboj in kljub žalosti ali nesreči so bile res ena sama družina!

Letos, na tretjem svojem romanju, sem doživljal v vsej globini svojega srca skrivnost razdajanja sebe drugim, bolj potrebnim od mene.

Ni mnogo krajev na svetu, kjer bi se človek toliko žrtvoval za sočloveka kot prav tam, pod pirenejskimi gorami. Tu je človek človeku zares in predvsem človek! Tu te nikjer nihče ne vpraša po denarju, če mu npraviš uslugo, ali mu kako pomagaš. Bolničarji in prostovoljci vidijo v bolniku samo človeka. In kaj ni to vse, kar si vsakdo od nas zares želi? Če

si bolan, handikapiran ali zdrav. Tu si zares enak drugim, vsaj za kak dan ali morda nekaj ur. Doživel si nekaj velikega, neponovljivega. Ne bo mogoče pozabiti, kako so nam bolničarji, zdravniki, navadni ljudje bili ob strani, z dejanjem in sočutjem, ko je našo skupino prizadela nenadna smrt romarice, prav tu v neposredni bližini lurške votline.

Koliko solidarnosti, volje po pomoči in tolažbi je bilo v tistih očeh in srcih! In v tistem trenutku mi je misel tako spontano poletela na nečloveško klanje v "naših" krajih, v krajih, ki so le nekaj sto kilometrov proč od nas.

Tako nebogljeni in nemočni smo ob takem nečloveškem klanju in nesmiselnem trpljenju otrok, žena, starcev. Ali si celo ob tem mislimo: pa naj se koljejo med seboj, če se že hočejo!

Tu, v Lurdu pa tako drugače, vse drugače, saj je ljubezen postavljena zares na prvo mesto, pred vsemi čustvi in hotenji!

S temi občutki sem se letos poslavljaval od Lurda in tako kot moji somromarji bil poln novega, svežega, nedopovedljivo lepega in trajnega.

Drago Štoka

65 LET BAZOVICE

Ob 65-letnici ustrelitve bazoviških junakov je bila 10. septembra tradicionalna spominska svečanost pred spomenikom na bazovski gmajni. Govorili so prof. Jože Pirjevec, prof. Stelio Spadaro in odv. Andrej Berdon.

Na predvečer obletnice je bila, tako kot vsako leto, zadušnica v Bazovici, ki jo je daroval župnik Marijan Živic. Govor v cerkvi pa je imel prof. Adrijan Pahor.

UMRLA PIANISTKA HILDA HORAK

V Švici je 18. septembra umrla 80-letna slovenska glasbena pedagoginja in pianistka Hilda Horak. Čeprav je že 30 let živela v Švici, so izšla v Ljubljani ob smrti zelo lepa pričevanja o njenem strokovnem mojstrstvu in človeški izjemnosti.

Prof. Horakova je bila v prvem zakonu poročena s Kosto Domazetovičem, ki je leta 1944 umrl v ljubljanskem gestapovskem zaporu kot viden predstavnik nekomunistične ilegale na Slovenskem.

SLOVENCİ V CLEVELANDU

Dr. Matjaž Klemenčič je v angleščini na skoraj 400 straneh izdal knjigo o Slovencih v Clevelandu. Obravnava jih od začetkov priseljevanja do danes.

KARLINOV SIMPOZIJ

Papeški zavod Slovenik in Slovenska teološka akademija v Rimu sta od 12. do 16. septembra priredila v Sloveniku študijski simpozij o tržaškem, pozneje pa mariborskem škofu Andreju Karlinu, njegovem delu in času. Med 27 predavateljev je bil dobro zastopan tržaški in goriški delež. Karlin je bil zadnji slovenski škof v Trstu, ki se je moral po I. svetovni vojni umakniti.

KOČA "JOŽE KASTELIC"

Planinski odsek slovenskega društva iz Mendoza v Argentini je 5. avgusta praznoval 20-letnico planinske kočice v bližnjih gorah, ki so jo poimenovali po predvojnem izseljenskem duhovniku, žrtvi gora Jožetu Kastlicu.

47. MARIJANSKI SHOD

Na Opčinah je bil 10. septembra 47. Marijanski shod s procesijo po vasi in mašo na prostem. Vodil ga je župnik iz Pirana Bojan Ravbar, ki je pridigo posvetil logi ženske.

BORIS PAHOR V PARIZU

V muzeju Cluny v Parizu so 21. septembra predstavili drugo knjigo tržaškega pisatelja Borisa Pahorja v francoskem prevodu. Po Nekropoli je zdal izšel Spopad s pomladjo (roman je prvič izšel leta 1958 z naslovom Onkraj pekla so ljudje) v prevodu Andrée Lück-Gave pri založbi Phébus. Pisateljica je intervjuvala vrsto francoskih medijev.

Evgen Bavčar, ki je v Parizu gonilna sila za take podvige, je že poskrbel, da prihodnje leto izide še francoski prevod dela Alojza Rebule Jutri čez Jordan, kar je vse veliko priznanje tudi za slovensko zamejsko ustvarjalnost.

SREČANJE TREH DEŽEL

Letošnje srečanje treh dežel, ki ga že 14 let prirejajo škofije Celovec, Videm in Ljubljana, je bilo 19. avgusta v Stični. Zbralo se je osem škofov, kakih sto duhovnikov in 3.500 vernikov. Geslo srečanja, ki je potekalo v slovenščini, nemščini, italijanščini in furlanščini, ni bilo: Tako različni, a vendar enaki.

UJETNIKI PRETEKLOSTI

Pri založbi Mihelač v Ljubljani je na 176 straneh izšla nova knjiga dr. Franceta Bučarja Ujetniki preteklosti. Bivši predsednik prvega demokratično izvoljenega slovenskega parlamenta in eden izmed protagonistov slovenske pomladi razmišlja o žgočih slovenskih vprašanjih pet let po koncu komunističnega monopola.

TINE VIVOD – PODPREDSEDNIK SKD

Slovenski krščanski demokrati so 25. avgusta v Ljubljani razglasili izide volitev med zdomskimi člani za določitev tretjega strankinega (zdomskega) podpredsednika. Udeležba je bila 70-odstotna. Izvoljen je bil prof. Tine Vivod iz Argentine, ki je prejel 472 glasov (74,10%). Drugi je bil dr. Peter Klopčič iz Kanade (97 glasov), tretji Anton Oblak iz ZDA (63 glasov), 5 glasovnic pa je bilo neveljavnih.

UMRL MISIJONAR K. KERŠEVAN

V noči od 15. na 16. avgust je v bolnišnici v Gorici umrl misijonski brat Karel Kerševan. Pokopali so ga v Trstu ob bratu Marcelu, ki je ravno tako pripadal Misijonski družbi in je umrl pred enim letom. Karel Kerševan se je rodil 12. decembra 1902 v Trstu. Po zaobljubah leta 1931 je delal v tiskarni lazaristov v Grobljah, po vojni pa je delal kot električar in mehanik na misijonskih postojankah Belgijskega Konga (Zaire). Leta 1970 se je bolan vrnil v Belgijo, leta 1981 pa se je naselil na Mirenskem Gradu.

P. GUJON ODLIKOVAN

Predsednik Republike Slovenije Milan Kučan je na Robidišču v Breginjskem kotu podelil srebrni častni znak svobode beneškemu "Čedermacu", 84-letnemu župniku na Matajurju Paskvalu Gujonu.

Obširno zgodovinsko-etnološko delo

"SLOVENSKO POMORSKO RIBIŠTVO SKOZI STOLETJA OD TRSTA DO TIMAVE"

Po besedah zgodovinarja prof. Jožeta Pirjevca, ki je napisal predgovor, je delo nadvse zanimivo in pomembno, ker je rešilo pozabe privlačno in še ne napisano poglavje zgodovine slovenskega naroda.

Knjiga, ki je velikega formata, elegantna in ima 350 strani, vsebuje več kot 300 javnosti še neznanih arhivskih slik in dokumentov. Opisuje obalo, vasi, pristanišča, ribe, tonolov, mreže, številno floto, ladjevje, čupe – drvake, odnose s Čožoti, lov z dinamitom, navade, pesmi, romanje po morju na Barbano in še mnogo drugega v zvezi s tisočletno zgodovino Slovencev ob morju.

Knjigo je napisal kap. Bruno Volpi Lisjak, izdala Mladika. V prodaji bo že ta mesec kot primerno Miklavževo darilo.

Stanko Kociper: Jeruzalemski zvonar

Pri mariborski Slomškovi založbi je izšla marca 1995 knjiga štajerskega pisatelja Stanka Kocipra **Jeruzalemski zvonar: zgodbe bivših ljudi**. Te novele in črtice je napisal pisatelj po vojni, dve v begunskem taborišču v Spittalau ob Dravi, prva izmed njih je izšla sept. 1946 v begunskem taborišču v Lienzu na Tirolskem kot razmnoženina, druge so počasi nastajale in izhajale v Argentini od 1950 do 1956 v tamkajšnjih revijah in zbornikih. Snovno so nadaljevanje medvojnih črtic, ki so izhajale v Domu in svetu v Ljubljani, v knjigi pa so izšle pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu 1954 pod domačim naslovom **Mértik**, ki pomeni desetino žita kot zaslužek za dnino, za mlatev.

V Mértiku je pisatelj naslikal štajerske viničarje, največje predvojne siromake, ki veliko trpijo in garajo za tuje posestnike, če pa imajo košček lastne zemlje, jo čustveno ljubijo in negujejo, saj jim je zemlja vse, opora, gotovost, samozavest in smisel življenja.

Vzporedno je napisal roman **Goričanec**, ki je izšel 1942 v Ljubljani in dobil Prešernovo nagrado mesta Ljubljane. Vodilni tedanji kritik dr. Tine Debeljak je zapisal, da "take podobe Slovenskih goric, njene barvitosti, slikovitosti, običajnosti in resničnosti Slovenci še nismo imeli", po prof. Antonu Slodnjaku pa je "najbrž najpopolnejši primer idile v našem slovstvu".

Ob novelah je pisal Kociper v Buenos Airesu roman **Na božji dlani**, ki je izšel 1957 pri Slovenski kulturni akciji v Buenos Airesu in je prvi del nedokončanega venca romanov **In svet se vrti naprej**. V njem je opisal razmere v Prlekiji od nemškega prihoda do napada na Sovjetsko zvezo, torej od 6. aprila do 22. junija 1941. V dveh mesecih so prebivalci doživeli več kot prej v sto letih. Romanov pozneje ni nadaljeval, posvetil se je odvetništvu.

Novele v Jeruzalemskem zvonarju so po obliki, občutju in snovi podobne prvim, zajete spet iz Slovenskih goric ali Prlekije. V spremnem pismu k rokopisu Goričanec je urednik dr. Tinetu Debeljaku zapisal: "Zemlja, moja sončna Prlekija, od Boga samega naše žegnane gorice! Kakor jih sam ljubim, tako jih ljubijo moji junaki... Važno je samo eno: ostati zvest zemlji in materi svoji, to je naukom, ki mi jih je dajala, ko sem bil majhen. To je sila, ki mi sili pero v roke! Razgrnil bi rad podobo svoje Prlekije, da bi Ti šla do srca. Samo to hočem in to bi rad!"

Vse to in še več je v teh novelah, ki so nastale po vojni, ko je bil avtor daleč od rodne Prlekije, na katero je lahko gledal le z domotožnimi očmi. Od daleč je videl še več lepote vinorodne zemlje, še več dobrote njenih ljudi. Mlinar Rojko se v mladosti ni mogel ustaliti doma, odšel je po svetu, pa se je vrnil, in ko je našel pravo ženo, ki mu je dala sina in smisel življenja, je prenovil in povečal mlin in pisatelj je zapisal: "Sedaj je Jakob Rojko imel vse, kar je hotel v dobnavski grabi doseči: dober mlin, pridno ženo, ma-

lega Lovrenca in – zadovoljstvo." Ob otroku se mu je razkrila narava, da jo je čutil in užival.

V Mlinu ob Lešnici imamo značilno Kociprovo zgradbo pripovedi, ki pa je bila znana že v antiki. V začetku pride do določene zunanje pobude, ki požene dejanje v tek: v tej noveli žena (ljubezen), ki pripelje mlinarja Rojka do gospodarske dejavnosti in sreče. Proti koncu nastopi drugi preobrat, ki se lahko konča srečno ali nesrečno, v tej noveli srečno: Rojko reši sinka, da ga jermenje ne potegne na mlinsko kolo in v vodo.

Po zgradbi je sorodna drugi noveli **Prprekova Tila**, kjer je v družini veliko otrok. Ko ubije moža smreka, se začena lakota in Tila se zareče, da otroci ne bodo stradali. Ko je najhujše, se odloči, da se poroči s sosedom. Ta noče čakati, ampak napade Tilo, ki ga odbije, da odide po svetu. Tila gara, otroci zrastejo in so ji v ponos in oporo. Pisatelj prikazuje, kako družina veže zemljo in Boga v celoto. Vzporedno rešuje vprašanje, ali naj bo vdova zgolj mati, ali pa ima pravico, da živi kot žena. Avtor je prepričan, da ima mati predvsem odgovornost do otrok.

Bogec na Plávščaku je zgodba o malem kmetu Lipovcu, ki je imel skromno kmetijo, rezljal je lipove bogove in molil pri vseh umrlih. Nekega večera je našel v gozdu bolno Geriko, ki so jo zapodili iz službe. Vzel jo je k sebi, jo pozdravil, poročila sta se, imela hčeri in sina, pozimi je sneg nanj podrl listjak, da je ostal hrom. Kljub temu je ostal dobre volje, postavil velikega Boga, užival lepoto narave, ljubezen do dobre žene in otrok in s svojo globoko vero vplival na druge.

Jeruzalemski zvonar je dal knjigi naslov in novela pripoveduje o starem zvonarju, ki je znal tako lepo zvoniti ob hudih urah, da je gorice obvaroval pred točo in razdejanjem. Po ženini smrti se je še bolj postaral in odvezli so mu mežnarsko službo in jo dali nekemu fantu. Ko se je nekoč pripravljalo k nevihti in novi cerkovnik ni zvonil proti toči, je stari zvonar vdrl v zvonik in zvonil, toda bilo je že prepozno. Padel je pod zvonik in umrl. V noveli je zajete polno naravne lepote goric, običajev, vere, dobrih ljudi.

Slepi Vanek je kmečki fant, zavzet za lepoto goric: "Vse okrog njega poje. Jagnedi nad njim mehko, komaj zaznatno ponavljajo napev sape nad vrhovi, ki nosi božji blagoslov preko goric. Po nedoglednem vsemirju se premetavajo prve lastovice in cvrčijo, kot da se igrajo s samimi cingljajočimi dragulji, ki jih je sonce trosilo na gorice. V cvetečem slivju pod goricami čivkajo sinice in penice. Tako zvonko, kot da ščemeče žarke odhajajočega sonca kujejo v zlate cekine. Nekje v sami sinjini neba nad bregovi skritemu škrjancu žubori iz drobnega grla sama živa radost nad neusahljivo prelestjo goričke zemlje. Pisani metulji se spreletavajo nad trtami. S krili udarjajo ob nevidne strune, ki so razpete vseprek med vinskimi bregovi. Mladi posevki po dolinah valovijo. Po napevu med goricami rajajo živi ples mladega prebujenja."

Vanek po daljšem času spregleda in življenje steče po utrjenem tiru. V delu je plastičen opis življenja na kmetih in v goricah, slavospev zemlji, običajem in Bogu.

Kéčkova mati je zgodba o praznoverju na kmetih: Kéčkova mati je kot dekle spoznala voznika, ki se je pone srečil in ji pustil nezakonskega otroka Matjašeka. Ko so ji umrli starši je ostala sama z otrokom v slamnati koči in začela zdraviti ljudi z rožami. Ženske so jo zaradi različnosti proglasile za coprnico in tudi Matjašek je imel kot fant težave pri dekletih. Rada ga je imela le Drozgova Malika, ko pa je rešila mati njenega brata pred podivjanim bikom, so jo ljudje sprejeli kot sebi enako in tudi Matjašek se je lahko poročil. V črtici je podana podoba matere od mladih let do starosti, ko najde zadoščenje in enakopravnost v vaški skupnosti.

V **Želariji na Prénaščaku** vzcivate med fantom in dekletom ljubezen, ko pa se dekle zave, da je jetična, se odpove fantu, da bi bil brez nje srečen. Odpove se mu brez pojasnila, zato je toliko bolj tragično. Umrje pa v fantovem naročju, ko gre zadnjič plesat.

Baladno snov ima tudi **Nori Japec**, ki je tako imenovani "božji človek", neskončno dober, včasih pa neuravno vešen. Zaljubi se v vaško dekle, ji reši življenje, ko sta se konja splašila in drvela z njo po strmimi, iz vode potegne vaškega godca, ta mu zapusti ob smrti harmoniko. Japec je igral svojevrstne melodije, vse gorice okoli njega so se spreminjale v pesem, dokler ni obležal pod kamnolomom, "kot da bi mirno legel spat".

Zgodba je pretresljivo nazorna, saj se Japec ob vsakem napadu počasi prebujata v realnost, spoznava svojo bolezen in je neskončno žalosten, da se hoče ubiti, reši ga le dekle in čuti, "kako opojna je dobrotta človekovega srca".

Čolnar na Dravi je edina zgodba, ki ne obravnava vinskih goric in njihovih skromnih ljudi. Tu je v ospredju stari čolnar, ki prevaža po Dravi pesek in se preživlja z ženo, ko

sta mu padla v prvi svetovni vojni sinova. Jože Pogačnik je v spremni besedi zapisal o tej zgodbi, da je v njej toliko narativnih sekvenc, da bi bilo iz njih mogoče napraviti dobro novelo ali celo kratek roman, češ: "Motivi (nezakonski otrok, krivična obdolžitev za umor in rop, nesrečna smrt matere, dobrotta človeka, ki otroka vzame k sebi in ga redi, srečen razplet, ki vse spet postavi v pravi red) so tako polni, da je tekst fabulativno nabit in ustrezno oblikovno zapleten. Gre za tipično snov kmečke povesti, ki se ji je Kociper v tem svojem delu z vsemi plastmi najbolj približal."

Na koncu sta še krajši črtici: **Štefek Pučko se je vrnil**, v kateri se stari viničar vrne iz tujine in umre na cerkvenem pragu; napisana je bila leta 1956 in je tukaj prvič objavljena. **Bogec v neurju** je plastičen opis poletne nevihte. V obeh je polno naravne lepote, ki jo je natresel pisatelj v knjigo z obema rokama.

Pod naslovom **Jeruzalemski zvonar** je Kociper dostavil: "Zgodbe bivših ljudi". Ti skromni mali ljudje, ki živijo v slamnatih kočah, trpijo, garajo in molijo, so srčno dobri in usmiljeni, veliki po dobroti in človekoljubju, brez zlobe in zavidevanja srečnejšim in bogatejšim. Druga svetovna vojna je tudi te ljudi odnesla, v povojnem družbenem redu ni bilo prostora zanje. Zato je prav, da jim je postavil pisatelj spomenik, ki priča o njihovi človeški dobroti.

Spremno besedo v knjigo je napisal prof. Jože Pogačnik pod naslovom **Pesem bolečine in radosti**. Avtor je razčlenil posamezne novele in pokazal njihovo umetniško vrednost. Pisatelj Kociper je dodal knjigi **Slovarček** nekaterih v zgodbah uporabljenih manj znanih izrazov iz prleškega narečja in **Historiat** novel in črtic v zbirki Jeruzalemski zvonar. Knjigo je opremil akademski slikar Viktor Šest.

Jeruzalemski zvonar je tretja Kociprova knjiga, ki je izšla po "slovenski pomladi" v Sloveniji, v Mariboru Goricanec 1993 in Jeruzalemski zvonar 1995, v Ljubljani Mértik 1994.

Zbornik simpozija o Francu Jezi

Goriška Mohorjeva družba je izdala zajeten **Zbornik simpozija o Francu Jezi**, ki obsega 258 strani razmeroma drobnega tiska. Seminar sta pripravila Društvo slovenskih izobražencev in Krožek za družbeno-politična vprašanja Virgil Šček ob 10-letnici Jezove smrti v Peterlinovi dvorani pri Slovenski prosveti 22. aprila 1994. Nekako nadaljevanje tržaškega simpozija o Francu Jezi je bil simpozij 24. oktobra istega leta v prostorih minoritskega samostana na Ptuj, torej v Jezovi ožji domovini, saj se je rodil leta 1916 v Hajdini pri Ptuj in v Ptuj je tudi maturiral 1939. V Ljubljani se je vpisal na Pravo, toda že decembra 1941 so ga zaprli in je preživel vojno v zaporih in taboriških Dachau in Ueberlingen. Po vojni je delal pri Slovenskem poročevalcu v Ljubljani, ker pa se ni strinjal s politiko, je 1. nov. 1948 pobegnil v Italijo, po nekaj mesecih se je za stalno ustabil v Trstu in delal pri zavezniški agenciji AIS, po vrnitvi Italije v Trst pa je bil zunanji sodelavec Radia Trst A in sodelavec Novega lista, vedno nestalen, pla-

čan od vrstic, ki jih je napisal. V Gradcu je dovršil univerzo, v Trstu pa se uveljavil kot pisatelj, časnikar, prevajalec, politik.

Vse te Jezove dejavnosti je raziskal in razkril simpozij o Francu Jezi. Franc Goličnik, Jezov mladostni prijatelj, je obdelal Jezovo mladost, ki je bila razgledana, saj je prepotoval zahodno Evropo, na gimnaziji je vodil literarno društvo Setev in uspel, da so izdali zbornik **Mlada setev**. V njej je 1/3 prispevkov Jezovih, saj je pisal pesmi, črtice in članke. V Ljubljani je bil krščanski socialist, Kocbekov pristaš in sodelavec, zaskrbljen zaradi Kocbekovega te snega sodelovanja s komunisti.

Martin Jevnikar je prikazal Jezovo literarno ustvarjanje, ki je bilo stalno, vendar nikoli na prvem mestu, saj bi samo od literarnega ustvarjanja ne mogel živeti. Izdal je tri uspele knjige: **Moč ljubezni**, **Nevidna meja** in **Spomini iz taborišča**. Prva je zgodovinska iz dobe naseljevanja Slovencev v sedanji domovini, druga je futuristična, za-

snovana v prihodnosti, napisana stvarno in realistično. Tretje delo so spomini iz taborišč, tudi ti napisani stvarno, z velikim poslušom za sočloveka interniranca, s katerim najde takoj človeški stik. Natančno je opazoval narodnosti internirancev in jih opisal po njihovih značilnostih. Jeza je prepričan, da ga je rešilo **upanje**, češ: "Vsi smo dobivali enako majhne obroke hrane in nikomur niso zadostovali, da bi mu življenjska sila počasi ne usihala, toda nekateri so pri tem naravnost umirali od lakote, drugi pa so si vendar ohranili kljub hujšanju še mnogo vedrine in vitalnosti. Odločilni so bili psihični vzroki."

Poleg teh treh knjig je napisal še roman **Smrt v pomladi**, ki je izhajal v odlomkih v Jezovih revijah in Novem listu, ni ga pa pripravil za knjigo. Napisal je štiri mladinske povesti za Pastirčka, za Radio Trst A pa 9 iger za odrasle in 16 za otroke. Nekatere so bile nagrajene, leta 1979 je dobil tržaško literarno nagrado Vstajenje za življenjsko delo.

Marko Tavčar je predstavil Jezovo uredniško delo in sodelovanje na Radiu Trst A. Jeza je živel od Radia Trst A, po cele dneve je prebil na radiu in "z enim prstom neverjetno hitro in vztrajno tolkel po pisalnem stroju". Tako je pripravil vsakodnevni jutranji koledar, obletnice dneva, pregled dnevnega tiska, komentar k aktualnemu dogodku in popoldansko kulturno kroniko. Njegova kulturna kronika ni ocenjevala samo novih knjig in novih števil revij, pogosto je bila prava študija ali raziskava o takem ali drugačnem aktualnem kulturnem ali filozofskem pojavu in dogodku. Ti zapisi so večinoma izgubljeni, ker na Radiu zanje ni arhiva, dosti pa jih je Jeza predelal in objavil v Novem listu.

Jeza je veliko sodeloval tudi s programskim oddelkom Radia Trst A. O igran smo že govorili, toda Jeza je dramatičiral ali priredil veliko literarnih del iz slovenske in svetovne književnosti, prav tako je prevedel vrsto dramskih del iz različnih jezikov, v knjigi jih je naštetih 64.

Janko Prunk je prispeval razpravo **Slovensko narodno vprašanje skozi čas**, v kateri analizira razvoj slovenske narodne zavesti in približevanje samostojni državi. V jugoslovanski državi je znal slovenski narod izkoristiti svoje prednosti, svoje višje razvito gospodarsko in socialno bazo in seveda svoj organizacijski smisel." Čeprav so bili zakoni v Jugoslaviji napisani za večji narod, za Srbe, je slovenski narod povprečno ustvaril 2,5 krat večji bruto socialni produkt in s tem tudi nacionalni dohodek od jugoslovanskega povprečja. To je dalo po Prunku slovenskemu narodu novo slovensko zavest. V tej novi zavesti se je Franc Jeza z vsem navdušenjem boril za samostojno slovensko državo.

Drago Legiša je prikazal Jezo kot politika, toda v slovu se sprašuje, če je bil Jeza politik ali ne. Po prikazu Jezovega dela brez pomisleka zatrdi, da je bil Jeza pravi politik, ki je imel jasne predstave o ustroju in ureditvi države, kar je jasno in otipljivo razložil v petih zbornikih, ki jih je na svoje stroške izdal v Trstu.

Vlado Habjan, Jezov prijatelj, je predstavil Jezo, kako je bil razpet med Ljubljano in Trstom. Jeza je kot štajerski Slovenec, bližnji avstrijski sosed, natančno vedel, kaj je počel Hitler v Avstriji in kaj čaka Slovence po njegovi za-

sedbi Jugoslavije. Poznal pa je tudi komunizem, zato je Kocbeku odsvetoval, da bi vstopil v Izvršni odbor Osvobodilne fronte, "ker je v komunistih čutil nevarnost... Ponavljal je vse moralne pomisleke v zvezi s partijo, naglašal njeno totalitarnost, njeno neizprosno samozadostnost in njeno poslušnost centrali, ki je v daljni tujini." Čeprav sta bila z Edvardom Kocbekom, ki je bil po vojni minister za Slovenijo, prijatelja, ga Jeza ni mogel razumeti, kako da ni nastopil proti razpustitvi slovenske vojske, proti zapustitvi Koroške in proti pobijanju domobrancev in civilistov. V predavanju je polno osebnih spominov, ki poglobljajo poznanje Franca Jeze.

Saša Martelanc se je na kratko komemorativno spomnil Franca Jeze ob desetletnici smrti, Ivo Jevnikar pa je nanizal nekaj drobcev iz Jezovega delovanja, ki so značilna za njegov značaj.

V drugem delu knjige so sestavki s ptujskega simpozija o Jezi, v kolikor so samostojni in novi. Sem spadata zlasti sestavka Ljubice Šuligoj **Ptujsko območje med svetovnjima vojnama** in Jakoba Emeršiča **Gradivo za bibliografijo Franca Jeze**. Prva je prikazala predvsem gospodarske razmere, ki so bile v ptujskem območju med vojnama med najsiromašnejšimi v vsej Sloveniji. Poseben pečat je dajalo viničarstvo, ki je poglajlo korenine ob krizi vinogradništva na prelomu stoletja. Zemljiška posest je bila zelo razdrobljena, zato so morali delavci iskati zaslužek zunaj Haloz.

Jakob Emeršič se je leta 1967 seznanil z imenom Franca Jeze, ko so dobili v Študijsko knjižnico Jezovo knjigo **Skandinavski izvor Slovencev**. Jezovo ime je prvič navedel v Gradivu za bibliografijo Ptuj in okolice leta 1984, vendar ga je moral črtati. Ponovno se je lotil Jezove bibliografije ob dopolnitvi simpozija o Jezi, toda v Mariboru

Slovenska družina ima na mizi **mladiko**

in Ptuj so bili mnogi časopisi, v katerih je sodeloval Jeza, zaplenjeni. Prišel je v Trst, toda tudi tukaj ni mogel najti vsega, ker se Jeza dostikrat ni podpisoval, ali pa je uporabljal psevdonime. Našel je približno **1.800** enot, vendar ni pregledal vseh listov in revij. Bibliografijo bi bilo treba dopolniti in izdati v posebni knjigi, šele potem bi dobili jasno predstavo o Jezi pisatelju, časnikarju, kritiku, političnem publicistu, zgodovinarju in še o čem, saj je bil delaven na najrazličnejših področjih.

Zbornik simpozija o Francu Jezi ni popolno in dokončno delo, kljub temu pa je Jezo toliko približal bralcem, da dobijo dokaj jasno podobo o njegovi osebnosti in vsestranski dejavnosti. Knjiga je ilustriрана z zgodovinskimi slikami.

knjige

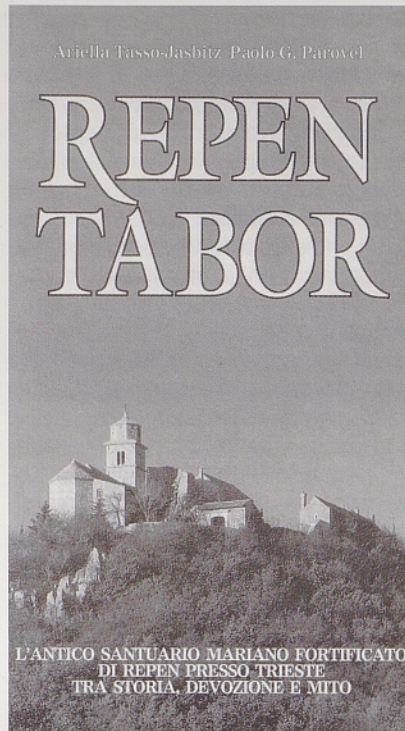
Repentabor v italijanskem prikazu

Slovenski duhovnik Matija Sila, ki je konec prejšnjega stoletja kot župnik na Repentabru pisal svojo – do danes še rokopisno – knjigo **Romarska cerkev Matere Božje na Repentabru**, si pač ne bi mogel predstavljati, da bo to njegovo delo po sto letih povzel, navezujoč se nanj, ne kakšen slovenski domačin, ampak tržaški Italijan. Še manj bi si bil mogel predstavljati, da bo k temu svojemu delu pristopil ne samo brez vsakršne polaščevalne nacionalistične volje, ampak celo z občudovanja vrednim spoštovanjem do izvirne identitete kraja in njegove onomastike. S takim spoštovanjem, da je celo na platnico knjige zapisal ne "Monrupino", kar je od fašističnega časa uradni naziv za ta kraj, ampak Repentabor. Pa še nečesa si tisti kulturni slovenski duhovnik ne bi bil mogel predstavljati: da to ne bo kakšna površna agencijska publikacija v turistične namene, ampak nadvse resna monografija, široko odprta na vsa področja kulture, od prazgodovine do veroslovja, od politične zgodovine do likovnosti, vse to v prefinjeni oblikovni redakciji. Tako sta avtorja Ariella Tasso-Jasbitz in Paolo G. Parovel več kot opravičila podnaslov dela: **Repentabor med zgodovino, pobožnostjo in mitom**.

Kakšen je kulturni prijem te knjige, naj nakaže slučajno iztrgan drobec, oznaka repentabskega marmorja: **organogeniski kompaktni apnenec iz višjega kreda, posebne lepote in kvalitete**. A da bi pokazali kulturno žlahtnost pristopa, bi lahko navedli nešteto primerov, od filološke nadrobnosti pri iskanju etimologije besede Repen tja do zgodovinsko strokovnega prikaza turške vojske ali do tako rekoč filigranskega opisa repentabske skale.

Skratka: opraviti imamo s publikacijo, napisano s specialistično temeljitostjo, a brez specialistične puščobe, s prikupno romansko eleganco: s publikacijo, ki ima za sabo ogromno dokumentarnega iskanja na vseh področjih starinoslovja, ne brez čuta za zgodovinsko aktualnost.

V prvem razdelku knjige – **Imena krajev** – avtorja govorita o etimologiji

besed, kot so Repentabor, Repen, Tabor, Col. Tukaj utegne tudi kakšen Slovenec izvedeti kaj novega, na primer, da besedo tabor najdemo v podobnem pomenu – namreč kot utrjen prostor – tudi v turščini, arabščini in bolgarščini. Ali da je slovenski Col le drugače napisan nemški **Zoll** – carina. Naslednji razdelek – **Marijanski kult** – je prava veroslovna razprava o možnem izvoru Marijinega svetišča na Repentabru. Tukaj se avtorja navežeta na tri legendarne verzije, ki jih je zapisal Matija Sila: na legendo o pastirju, ki naj bi se mu bila prikazala na vrhu griča "bela žena" – Mati Božja, na drugo legendo o tem, da so si Repenci izbrali vrh za svojo cerkev, in na tretjo, po kateri so prebivalci Repna našli v skali na vrhu griča udrtino, podobno odtisu ženske noge (ta je vidna še danes), to pripisali Materi Božji in ji zgradili cerkev.

Naslednji razdelek – **Malo zgodovine** – je obširnejši. Avtorja s širokim, a slejkoprej vsestransko kulturnim zamahom preletita zgodovino repentabskega vrha od samega mezolitika (8000 let pred Kristusom) ter bronaste dobe do slovenske naselitve in potem preko turških vpadov do modernih časov, pravzaprav prav do danes, do naše kraške ohceti, ki jo avtorja seveda napišeta po slovensko (z umestno pri-

pombo, da ohcet prihaja od nemškega **Hochzeit**). Ta razdelek je seveda vsebinsko najgostejši in kulturno najzanimivejši. Lahko bi navedli vrsto drobcev v dokaz, s kakšno strokovno poglobljenostjo sta avtorja pristopila k tej obravnavi. Naj iz modernega obdobja omenimo samo nekaj iz romarske preteklosti Repentabra: tako na primer podatek, da je 7. junija 1891 prišlo peš iz Trsta, in to kljub potresu prejšnje noči, 10.000 romarjev, ki so potem prisostvovali obredom v slovenščini in italijanščini.

V zadnjem razdelku – **Stavbe in obzidje** – bralec najde nadroben, nekam ljubeče nadroben opis repentabske cerkve, župnišča, srenjske hiše, tabora, ostankov nekdanjega prazgodovinskega gradišča. Branje je prava poslastica za človeka z zgodovinskim in umetniškim čutom.

Visoka kulturna raven dela je razvidna tudi iz "**Bibliografije za poglobljanje**" na koncu knjige, saj bibliografija kaže tudi na slovensko toponomastiko, na arheološka izkopavanja in na boje s Turki, na slovenske kmečke upore, na protestantsko reformacijo, na zgodovino slovenskega naroda, na Slovence v Italiji. Sledijo še **Ikonomgrafski viri** ter zahvala avtorjev vrsti slovenskih osebnosti, ki so jima bile v oporo pri sestavljanju publikacije.

Knjigo je izdala Mladika, kar je njen drugi pomembni založniški podvig po izdaji prav tako italijanskih **Bržijskih spomenikov**, kjer se je kot duša knjige Paolo Parovel že pred leti izkazal za plemenitega kulturnega prijatelja Slovencev, potem ko se je v svoji veliki humanistični identiteti predstavil že l. 1985 s knjigo **L'identità cancellata**. S tem si Paolo Parovel zagotavlja plemenit primat v kulturnih odnosih med obema narodnostima. Knjigi – poživilja jo vrsta nadvse ilustrativnih slikovnih prilog – pa je dala vzorno grafično podobo tiskarna Graphart.

Knjigo sta avtorja z nemškim besedilom posvetila v "**bratski spomin**", kot sta zapisala, Helmutu Karlu Stras-serju, "**Tržačanu nemškega jezika in srednjeevropske kulture, ljubitelju narave, speleologu, planincu, stari-noslovcu**".

Za zaključek lahko tvegamo trditev, da je bil s to knjigo položen v zakladnico tukajšnjega slovensko-italijanskega pomnjenja kulturni biser.

Alojz Rebula

Albin Mlakar: Dnevnik 1914-1918

Kobariški muzej je bil za javnost odprt leta 1990 in je v celoti namenjen prikazu prve svetovne vojne na slovenskih tleh, predvsem v Posočju. Muzej je zrasel v pomembno hranilišče kulturne dediščine, obiskuje ga veliko ljudi, navsezadnje pa si je leta 1993 zaslužil mednarodno priznanje in nagrado, da je evropski muzej leta. Kobariški muzej deluje kot samostojna ustanova, pri tem pa ima Goriški muzej nalogo matične hiše, vsaj kar zadeva strokovnih vprašanj. Vojni dnevnik slovenskega vojaka avstro-ogrske armade v letih 1914-1918 Albina Mlakarja, rojenega leta 1893 v Divači, napoveduje izdajateljsko delo Kobariškega muzeja, kar je sicer mogoče posrednim putem razbrati iz uvodnih besed v knjigi. Formalni izdajatelj preko dvesto strani velike knjige pa je Turistična agencija K.C.K. iz Kobarida.

Iz zgodovine prve svetovne vojne na Slovenskem je dobro znano ime Albina Mlakarja, ki ga je **Enciklopedija Slovenije** označila, da je bil najznamenitejši slovenski častnik avstro-ogrske armade. Albin Mlakar, o čigar objavi dnevnika poročamo, je seveda druga osebnost. Objavljeni dnevnik ga

je pravzaprav postavil iz anonimnosti v javnost. Danes je že mrtev, saj je umrl pred devetimi leti v starosti triindevetdesetih let.

Pred mobilizacijo v avstro-ogrsko armado 1. avgusta 1914 je končal v Ljubljani umetnoobratno strokovno šolo. Vojno je preživel na različnih bojiščih, v Posočju, v Galiciji in v Tirolah. Doživetja je kot dnevnik popisal v sedmih rokopisnih zvežčičih. Po vojni se je zaposlil pri železnicah v Sloveniji, po drugi svetovni vojni je bil zaposlen na železniški direkciji. Petdeset let po prvi svetovni vojni je svoj dnevnik preoblikoval v pripoved **Zgodbe topničarja neke baterije v svetovni vojni 1914-1918**. Pripoved je ostala v zapuščini, ko je prišla s posredovanjem Mlakarjevih potomcev v roke upravljalcev Kobariškega muzeja. Urednik knjige, sicer pa kustos muzeja Željko Cimprič, se je odločil, da objavi v knjižni obliki dnevnik, ki je za razliko od prirejenih **Zgodb topničarja** avtentično besedilo.

Urednik je s pomočjo opomb sintetiziral in k dnevniku dodal nekatere dele kasnejših **Zgodb topničarja**.

Ko smo zgoraj omenjali popolno anonimnost Albina Mlakarja, pa taka konstatacija ne mora veljati za njegova brata Ernesta in Alojzija. Starejši Ernest je bil kot dijak Misijonske družbe lazaristov poklican v vojsko ter je padel avgusta leta 1916 v okolici Gorice, mlajši Alojzij pa je bil tudi lazarist, veliko je misijonaril po svetu in je konec lanskega leta umrl na Mirenskem gradu v visoki starosti. Tudi Ernest Mlakar je pisal dnevnik, njegova smrt in pobožno življenje sta pobudila lazarista Alojzija Pintariča, da je napisal življenjepisno skico **Rožica s Krasa**; izšla je v dveh izdajah, leta 1921 in 1944.

Dnevnik Albina Mlakarja se v ničemer ne razlikuje od podobnih izdaj, ki jih poznamo tudi med Slovenci. Začenja 15. septembra 1914, ko se je vpoklicani Mlakar nahajal na Dunaju, končuje pa po več kot štirih letih, 7. novembra 1918 v Divači, ko je vojne konec. Poleg doživetij vsakdana na različnih bojiščih kaže Mlakarjev dnevnik tudi piščeve literarne želje, osebna razmišljanja, nihanja med posvetnim in duhovniškim poklicem. Taka stiska se je pojavila zlasti po smrti brata Ernesta. Mlakar je tudi zaveden Slovenec, ki brani slovensko zemljo pred tujcem, za katerega najde vzdevek kot "polentar" ali Lah. Ne more se izogniti opisom grozot vojne, prav zato je dnev-

niška knjiga v času, ko svet pretresajo resda lokalne vojne, eden izmed opominov, ki pa žal le malo zaležejo.

Le toliko bomo zapisali o novem avtorju – če nam je dovoljena taka opredelitev – ki se pojavlja na slovenskem knjižnem trgu. Ko bi se našel dnevnik Albinovega brata Ernesta, bi bila na mestu primerjava. Sicer pa Albinov dnevnik opozarja na divaške brate Mlakarje, ki so zapustili za sabo sled: Ernest in Albin z dnevniškimi spisi, Alojzij pa kot prevajalec iz francoščine. Mlakarji niso bili stari Divačani, oče in mati sta se sem preselila z Rovt.

B. Marušič

Ob drugem delu biografije škofa Vovka

Kdor si je prebral prvi del biografije škofa Vovka – **Nadškof Vovk in njegov čas 1900-1963** –, ki jo je l. 1993 izdal pri celovski Mohorjevi družbi Ludovik Ceglar, ta ne bo izpustil priložnosti, da seže po nadaljevanju tega dela, po drugem delu biografije tega slovenskega škofa, ki je pred kratkim izšla pri isti koroški založbi s podnaslovom: **Od zažiga v Novem mestu do tretjega potovanja v Rim leta 1961**. Ker je škof Vovk umrl nekaj let po tem datumu, je treba sklepati, da ima avtor v načrtu še tretji del te biografije. Tako obsežne biografske obdelave v treh delih je bil med znamenitimi Slovenci deležen menda samo še Vovkov predhodnik na ljubljanskem škofijskem sedežu dr. Rožman, in sicer izpod peresa dr. Jakoba Kolariča.

Ludovik Ceglar je Belokranjec, po študiju teologije v Ljubljani je l. 1945 emigriral in potem živel v Čileju in Braziliji. Objavljal je v raznih publikacijah in za sabo ima nekaj knjig. Tako mu je l. 1976 celovška Mohorjeva izdala pesniško zbirko **Mati domovina Bog**, goriška Mohorjeva pa l. 1982 biografijo "Janez Madon – oče Serafin Goriški". Dalje je – prav tako v Celovcu – objavil povest **Slemeniški župnik**, ob 70-letnici fatimskih dogodkov pa knjigo **Prikazovanja fatimske Gospe**.

V že omenjenem prvem delu Vovkove biografije je Ceglar prikazal lik tega slovenskega škofa od rojstva do tistega dramatičnega vrhunca njegovega škofovanja, ki ga predstavlja zažig v Novem mestu 20. januarja 1952. Knjiga je zbudila dokajšnjo pozornost in neki kritik je takrat zapisal, da Ceglarjev življenjepis predstavlja enega

Fotografski natečaj

MLADIKA razpisuje tudi letos natečaj za fotografije za naslovno stran revije. Tematika ni obvezna, vendar naj ustreza značaju revije (narava, okolje, letni časi, etnografija, naši spomeniki, naši prazniki).

Nagradni sklad predvideva:

200.000 lir nagrade za prvo mesto,

100.000 lir nagrade za drugo mesto

in več odkupnih nagrad po 50.000 lir.

Izdelke (največ tri za vsakega udeleženca) naj prijavitelci pošljejo na naslov: MLADIKA, "Fotografski natečaj 1995", ul. Donizetti, 3 – 34133 TRST-TRIESTE, do 31. decembra 1995.

temeljnih kamnov za zgodovino slovenske Cerkve pod komunizmom. Kritiki je sicer pogrešal v knjigi večjega kulturno-duhovnega zajema, a ji je priznaval močno dokumentarističnost, čeprav ta ni slonela toliko na uradnem gradivu kolikor na ustnem pričevanju preštevilnih sodelavcev, ki si jih je avtor nabral širom po svetu.

Ta historiografski pomislek velja tudi za ta drugi del, saj je iz seznama virov razvidno, da gre skoraj v celoti za vire iz druge roke. Od domovinskih publikacij sta navedeni samo ljubljanska **Družina** in koprsko **Ognjišče**. Navedki so v velikanski večini iz emigrantske duhovniške revije **Omnes Unum**. Tako je na prvi pogled očitno, da gre za življenjepisca, ki ni imel možnosti neposrednejšega seganja po virih, kar daje knjigi malce abstrakten nadah.

Biografska pripoved sega kot rečeno od l. 1952 do l. 1959, t.j. od atentata v Novem mestu do Vovkovega imenovanja za rezidencialnega škofa. Dotlej je bil namreč glede na to, da je bil še pri življenju škof Rožman, samo apostolski administrator. Rezidencialni škof pa je postal z naglico, ki je za vatiškansko birokracijo nenavadna, komaj deset dni po smrti svojega predhodnika.

Gre torej za petdeseta leta, v katerih se je mučeniška pot slovenske Cerkve začela po malem spreminjati šele proti koncu. Da je režim v teh letih samo nadaljeval svojo zatiralsko politiko, je razvidno že iz naslovov, s katerimi so poimenovana posamezna poglavja v tej knjigi. Na primer: **Preprečeni birmi** (v Novem mestu in na Jesenicah), **Boj proti katoliškim učiteljem, Zatiiranje duhovnikov, Napetost med Cerkvijo in državo, Napadi na škofe, Razkristjanjevanje Slovenije, Brezpravni duhovniški stan, Beograd obtožuje Vatikan**. Vendar pa so med temi negativnimi naslovi posejani drugi, svetlejši, ki kažejo, kako je kljub vsemu Cerkev le živela in kljub vsem pritiskom vršila svoje poslanstvo. Naj navedemo tudi nekaj tovrstnih naslovov: **Novi rod bogoslovcev, Škof zbuja občudovanje, Vera se ohranja, Teološka fakulteta, Cerkvene slovesnosti, Slomškovo leto**. Da v tedanji Cerkvi nikakor ni bilo vse v znamenju propadanja, bralec izve iz mnogih dejstev. Na primer iz naraščanja števila bogoslovcev, iz navezanosti verniških množic na nekatera božjepotna središča, na neustrašenost duhovnikov do prorežimskega Ciril-Methodovega društ-

va, pa tudi iz kakšne kretnje vidnejših posameznikov, kakor na primer iz geste velikega Plečnika, ki je svojo Prešernovo nagrado odstopil v cerkvene namene. Vovku kot rezidencialnemu škofu je posvečena nekako samo zadnja četrtina knjige. Posebno v tem delu je razvidno, da je imel ta mučeniški škof največjo moralno podporo v Rimu v kletarstvu dr. Legiši, s katerim je bil v stalni korespondenci, katera je tudi eden od virov te biografije.

Knjiga je zelo privlačno branje. Vsaj enkrat doseže srhljivost kriminalke, namreč v poglavju **Poročilo za Rim zaplenjeno**, kjer bralec zve, kako je carinik na meji v Novi Gorici izstrigel izpod podloge neke torbe poročilo o stanju Cerkve na Slovenskem.

Dragocen dodatek pripovednemu delu knjige sta kakšna dva ducata slik iz škofovega življenja: nekatera, na primer tista s škofom na lojtrskem vozu, ker so se ga taksisti bali voziti, kar simboličnega pomena.

Za tistega, ki zna latinsko, je poslatica govor, ki ga je ob podelitvi častnega doktorata Vovku na Teološki fakulteti v Ljubljani imel nekdanji škofov profesor in tedanji beograjski nadškof dr. Josip Jujčič.

Knjigi je hvalevredno dodan tudi seznam imen.

A.R.

razstave

Slikar James Rosenquist na razstavi v Trstu

Letošnje poletje v Trstu označuje bogata in razvejana razstavna dejavnost. V eni prejšnjih beležk smo spregovorili o obsežnem prikazu Dalíjeve ustvarjalnosti v prostorih bivših konjušnic pri Miramaru, tej razstavi je sledila postavitev arheoloških izkopanin v starodavnem mestu Ebli v Siriji, v muzeju Revoltella pa sta dve razstavi: prva nam predstavlja zgodovino zavarovalnice Assicurazioni generali, druga pa je posvečena pomembnemu slikarju iz Združenih držav Amerike Jamesu Rosenquistu. Tokrat se bomo zaustavili ob tem umetniku pop arta.

James Rosenquist, letnik 1933, se je prvič samostojno predstavil javnosti leta 1961, dve leti kasneje pa je sodeloval na izredno odmevni razstavi Šest slikarjev in predmet, ki so jo oblikovali

Dine, Warhol, Rauschenberg, Johns in Lichtenstein, torej sama velika imena ameriškega likovnega življenja povojnega časa. Gre za skupino slikarjev, ki imajo sorodna izhodišča ustvarjanja, čeprav ne predstavljajo kakega točno določenega gibanja z enotnim načrtom. Kar jih povezuje, je izhajanje iz stvarnosti potrošniške družbe, v odnosu do katere so izredno kritični, ker se zavedajo, da človeka v resnici hudo zaslužnjuje. Z izrazom pop art, kar bi pomenilo popular art oziroma ljudska umetnost, označujemo ustvarjanje, ki se poslužuje kolažev, montaž in fotografij, časopisnih izrezkov, odpadnih predmetov, ki so značilni za potrošniško družbo, ali pa ki slednje upodablja jo v pretiranih razsežnostih ali v nenavadnih zvezah, tako da jih ob gledanju doživljamo odtujeno – kar vodi v razkrinkanje njihovega pomena in njihove vloge v družbi.

Gre za umetnost, ki je nedvomno angažirana. Ne išče lepotnih učinkov, ampak hoče gledalca šokirati. Zato je jasno, da mora biti vedno presenetljiva, nujno je, da mora iskati tisto novo tudi za stvari in resnice, ki so nam že stalno pred očmi.

V šestdesetih letih je bila to pločevinka Coca Cole, ali pa neznansko povečana tuba z zobno pasto, kakor tudi jezik reklame ali stripov. Takrat, ko se je potrošniška miselnost šele uveljavljala, so bila dela prej omenjenih slikarjev izredno aktualna in so učinkovala močno ironično. Danes je težko človeka šokirati, tako da se sprašujemo, v katero smer naj bi krenili še nedavno uspešni umetniki pop arta.

James Rosenquist se je predstavil v Trstu s samimi novimi deli, tako da nam njegova razstava odgovarja na prej zastavljeno vprašanje. Slikar je šel po eni strani v smer vsebinskega posodabljanja (prikaz padca berlinskega zidu), po drugi se je približal celo temam splošne socialne narave (vprašanje aida), najnovejša dela pa so daleč od razpoznavnega upodabljanja, saj so neverjetno zapleten splet papirnatih raznobarnih trakov, stisnjenih v pleksiglas. Pred temi deli nam postane jasno, da je krenil v smer abstrakcije, torej daleč od lastnega izhodišča.

Ameriški slikar se prvič predstavlja s temi novimi deli, kar je za Trst poseben privilegij.

Ob razstavi je izšel izčrpen barven katalog.

Magda Jevnikar

Z lekarniško tehtnico nad razlaščenje (O reviziji denacionalizacije)

Predlog nekaterih bivših predstavnikov komunističnega totalitarnega režima je, da bi se, po skoraj štirih (4!) letih veljavnosti Zakona o denacionalizaciji (ZDEN), vršile revizije denacionalizacijskih postopkov. Pobuda sloni na predvidevanju, da je bilo v določenih primerih vrnjenega preveč premoženja.

Ob tem ne moremo mimo dejstva, da je bilo nasilno odvzeto premoženje v preteklosti podcenjeno (glej knjigo "VIRI" št. 5, ki jo je izdalo Arhivsko društvo Slovenije, Zvezdarska 1, Ljubljana), saj je bila prva cenitev razveljavljena in zaukazana druga cenitev. Pri tej dokončni ceni so posebne zvezne in republiške komisije skrbno pazile, da je cenitev potekala v "duhu ekspropriacije", kar je pomenilo, da je morala biti ugotovljena prometna vrednost nacionaliziranega premoženja pod "konkretno koristno vrednostjo".

Tudi ne smemo prezreti, da je bilo nasilno odvzeto premoženje pridobljeno s trudom, velikim prizadevanjem ob skrajno težkih pogojih gospodarjenja (svetovna kriza v tridesetih letih), v časovnem obdobju več rodov z nad 100 letno tradicijo (ne tako kot v mnogih primerih sedaj, z raznimi by-pass firmami, oškodovanjem družbenega premoženja i. sl.).

Ob nacionalizaciji (tedaj imenovanih "kulakov", "kapitalistov", "izkoriščevalcev delavskega razreda", itd., itd.) ni nobeden vprašal, od česa bodo razlaščenci živeli. Komunistični režim jih je pripravil v obup, saj se je njihov pečat manjvrednosti odražal v družbi celih 45 let. Bolje plačana delovna mesta so lahko v hierarhiji "samoupravljanja" zasedali le politični izbranci, od katerih so številni pripeljali tovarne in razna podjetja na "kant". To njihovo "zapuščino" danes spoznava celoten slovenski narod, saj se stečaji in likvidacije podjetij vrstijo ob ogromnem odpuščanju delavcev.

In kaj je prejšnji totalitarni režim storil dobrega za delavca? Le to, da je delavec relativno dobro živel, predvsem od inozemskih kreditov, katere bodo slovenski davkoplačevalci še dolga leta odplačevali. Naredil pa je tudi osnovno napako, da je zatrl in uničil vsako privatno iniciativo. Danes pa le-ti "vizionarji" ne morejo in nočejo priznati, da je bila nasilna razlastitev, dokazano najbolj gospodarsko uspešnih in marljivih državljanov Slovenije, največja katastrofa, ki si jo moremo v gospodarstvu sploh zamisliti.

S predlogom za revizijo vračanega premoženja si pobudniki predvsem prizadevajo, da bi si ob podpori še aktivnih voditeljev bivšega komunističnega režima, ki so uživali ugodnosti na račun zadolževanja države, morda le pridobili politične točke za naslednje volitve.

Naši zakoni dopuščajo revizijo, to je obnovo končanih postopkov, kadar oceni državni tožilec ali javni pravobranilec, da bi to bilo potrebno. Predlog o splošni reviziji vračanja pa je žaljiv tudi za tiste, ki imajo po Ustavi in veljavni zakonodaji dolžnost in možnost, da take revizije predlagajo.

Predsedstvo ZLRP je prepričano, da primerov, ki bi zahtevali revizijo postopkov ni, ali pa da so zelo redki. Vzlic temu seveda ne nasprotuje, da bi pristojni organi

pregledali sumljive primere. Odločno pa zavrača posploševanja, ki skušajo prikazati denacionalizacijo kot "rop, ki naj bi bil zagrešen nad družbenim premoženjem". Denacionalizacija ni "poklon" države denacionalizacijskim upravičencem, temveč delna poprava krivic, storjenih v preteklosti.

Prav absurdno je, da tisti, ki ne vidijo ali nočejo videti oškodovanja družbenega premoženja v postopkih privatizacije, kjer se kapital na škodo države in davkoplačevalcev pretaka v zasebne žepe in ki povzroča množično odpuščanje delavcev, kažejo na denacionalizacijo, kot glavni vzrok gospodarskih in socialnih težav. Takšno ravnanje in stališča predsedstvo ZLRP odločno odklanja in opozarja na licemersko sprenevedanje njihovih nosilcev in glasnikov.

Predlogi za uvedbo splošne revizije odločb o vrnitvi premoženja so usmerjeni predvsem v zavlačevanje že itak počasnih postopkov denacionalizacije in izničevanje že doseženega. Vodijo v podaljševanje negotovosti na področju lastninjenja družbenega kapitala in v omogočanje protipravnega prisvajanja nacionalizirane zasebne lastnine.

Od sprejetja Zakona o denacionalizaciji pod prvo slovensko Vlado leta 1991 do danes so upravni organi, Komisije za denacionalizacijo pri bivših občinah, delale na področju vračanja nacionaliziranega premoženja. Pri našem združenju smo prepričani, da noben upravičenec ni dobil več premoženja, kot mu po zakonu pripada, in da bi bilo vsako nezaupanje do bivših komisij za denacionalizacijo neupravičeno in krivično.

Nova lokalna samouprava je vsekakor zadala hud udarec popravljanju zablod preteklega totalitarnega obdobja, zato se je vračanje premoženja v letošnjem letu skoraj ustavilo. Številni zavezanci kljub pozitivnim odločitvam Ustavnega sodišča RS in Parlamenta RS še vedno upajo, da bi se Zakon o denacionalizaciji spremenil, kar naj bi v zadnjem času pripomogel tudi Državni svet RS.

ZLRP Slovenije predlaga, naj bi se tehtalo vse trpljenje, ponižanja, ogroženost preživetja, manjvrednost v družbi, zapostavljanje na delovnih mestih, neprestano nižje vrednotenje opravljenega dela razlaščenih v preteklosti. In vse to primerjalo z vrnjenim premoženjem, ki so ga lastniki ustvarjali v več generacijah, 45 let pa izkoriščali drugi, brez vsake odškodnine pravim lastnikom. ZDEN namreč ne priznava nobenega povračila tako imenovanih plodov razlaščenega premoženja, vse od nacionalizacije do sprejetja zakona leta 1991.

Predsedstvo ZLRP Slovenije skrajno skeptično in z nezaupanjem gleda na takšne in podobne akcije prikritih nasprotnikov denacionalizacije. Če bi le-ti ugotovili pri kakšnem morebitnem primeru vrnjenega premoženja zelo velikih razsežnosti kakšne napake, pa naj jih ne merijo z lekarniško tehtnico, temveč naj upoštevajo, kakšno svinčeno obdobje naše polpretekle zgodovine so – zaradi njih – okradenci in oropanci preživeli.

**Predsedstvo ZLRP Slovenije
Predsednik: Franc Izgoršek**

↳ 2. stran platnic

Zakaj gre? Iva hoče od Akademije "strokovna pojasnila" – s pojasnili pa se je javil Bojan s Ptuja. Oglejmo si to politično lasanje iz bližine!

Najprej, kaj vprašuje Iva:

"5. Če so bili domobranci zločinci, zakaj jim ni slovenska partija po končani vojni javno sodila in jih obsodila; če pa niso bili zločinci, zakaj jih je ta ista partija (op. K.C.: ali ste opazili, kako se pisci izogibajo besede "komunistična"?) ... brez sodbe po nečloveškem mučenju tajno likvidirala?" (Op. K.C.: kako izgleda človeško mučenje?).

Ravnokar poslušam poročilo IA, da so Srbi nedavno pobili 4.000 moških iz Srebrenice, kar tako, brez obsodbe, seveda tajno, izgleda, da pobijajo ljudi kot muhe... Morda se je na Slovenskem tudi "kar tako" pobijalo?

Nekaj dni kasneje objavi "Večer" odgovor našega ptujkega Čebulja:

"5. Zanimivo je, (piše Bojan Čebulj) da zagrizeni popravljalci slovenske polpreteklosti vsaj doslej še niso zahtevali..."

Bralca bi rad opozoril na frazo "zagrizeni popravljalci"... Tako označuje g. Čebulj človeka, ki išče in hoče vede-

ti, kaj se je dogajalo na Slovenskem v polpreteklosti. To nam pa tudi pove, da mož noče izvedeti, kaj se je dogajalo. Zakaj vendar ne? Sklepam in presojam, da je še vedno pristaš socialistične ureditve, torej komunist, pa noče, da bi bila Zveza komunistov Slovenije zaradi "napak" ali nemoralnega delovanja v preteklosti "oblatena" ali prikazana v resnični podobi. On hoče narodu ali ljudem prikriti resnico. Motivacija je morda pošteno prepričanje v komunistične ideje.

Mislím, da tak človek ne more spoštovati drugačnega mnenja, saj označuje iščočega za "zagrizenega popravljalca." Zakaj?

Gospod Čebulj nadaljuje:

"Obsojam sleherno ubijanje in tudi likvidacijo domobrancev. (Op. K.C.: Ali niso bili domobranci ubiti? Zakaj uporablja zanje glagol "likvidirati"? Moj sum: Poboj domobrancev zanj ni nemoralno dejanje, zato so bili "likvidirani", kar je prva uporabljala sovjetska partija za uničevanje kulakov in "bele" garde, torej pristašev carja in Kerenškega.)

Dalje Čebulj: "A če se sliši še tako nečloveško, res je tudi, da je bila likvidacija po svoje nujna, saj kaj pa naj bi

(počeli) sicer v tistih hudih povojnih časih, ko je vsega primanjkovalo, z nekaj tisoč nahujskanimi in versko zagrizenimi "antikomunisti",...?"

Tukaj nam je pisec odprl svoje srce, možgane in značaj, pogled vanje nam pove, ali prikazuje posledice, duhovne rezultate polstoletne vzgoje v materialistično-marxističnem-leninističnem duhu.

Mož sicer obsoja ubijanje domobrancev, vendar nato zgovorno opravičuje ubijanje le-teh, češ bili so še posebej "zagrizeni antikomunisti"...

Tudi Sovjeti so pobili npr. nekaj tisoč poljskih častnikov v gozdu pri Katynu, ker so bili zagrizeni antikomunisti, slovenski komunisti so jim le sledili. On meni celo, da je bilo to ubijanje "po svoje nujno", kar kaže, da premišluje v kategorijah razrednega boja, ki pribija, da je smrt antikomunistov naraven pojav, da je to tok zgodovine. Saj zato nima slabe vesti, vsaj na zunanaj.

Vprašanje pa je, ali se more živeti brez morale, brez vesti, brez vere...?

Ali ni to vprašanje "po svoje nujno", kot piše gospod Bojan Čebulj?

Karl Cepl, Waiblingen

JACOBUS GALLUS CARNIOLUS
1550 ♦ 1591

GALLUSOVO ZVČNO BOGASTVO
moteti za enega, dva, tri in štiri zборе

LA RICCHEZZA SONORA DEL GALLUS
mottetti a uno, due, tre e quattro cori

THE SOUND RICHNESS OF GALLUS
motets for one, two, three and four choirs

TRŽAŠKI SLOVENSKI ZBORI
CORI SLOVENI TRIESTINI
SLOVENE CHOIRS FROM TRIESTE

LAŽNI PRIJATELJI
slovensko-italijanski slovar paronimov

Diomira
Fabjan
Bajc

I FALSI AMICI
vocabolario italiano-sloveno dei paronimi

..... za smeh in dobro voljo.

Očka pokliče petletnega sinka, da bi ga pripravil na veseli bližnji dogodek v družini:

“Povej, ali bi ti čez mesec dni z mamičko kupila majhnega bratca?”

Sinko pa se razumevajoče nasmehe:

“In kaj bi storila zdaj, če bi rekel ne?”

—o—

“Mihec, kaj delajo kmetje na polju, ko je mraz?”

“V roke si pihajo.”

– Hodi, dedek, dokler ne bo segala voda do mojih kolen!

– Peteršiljkova vsako noč pretepa moža, ko se vrne pijan domov.

– Prav mu je, zakaj pa se vrne vsako noč!

—o—

– Zdravnik mi je rekel, da imam za svojo višino deset kilogramov preveč.

– In kaj boš storila?

– Kupila si bom čevlje z visoko peto.

—o—

– Oče, pomagaj mi pri križanki, samo zadnja beseda mi še manjka.

– To pa ima vedno naša mama.

—o—

Kako pripraviš Škota, da se hitro ujezi?

Postaviš ga v okrogel sod in mu rečeš, da je v kotu pet penijev.

—o—

Vinjen možak se pritožuje na ulici da ne more najti svojega avtomobila.

– Pelji se z avtobusom, mu svetuje mimoidoči.

—o—

– Toda avtobus mi ne bo šel v garažo!

– Nič ne pomagaj, učiti se bo treba, če ne še za poslanca ne boš!

listnica uprave

DAROVI V TISKOVNI SKLAD:

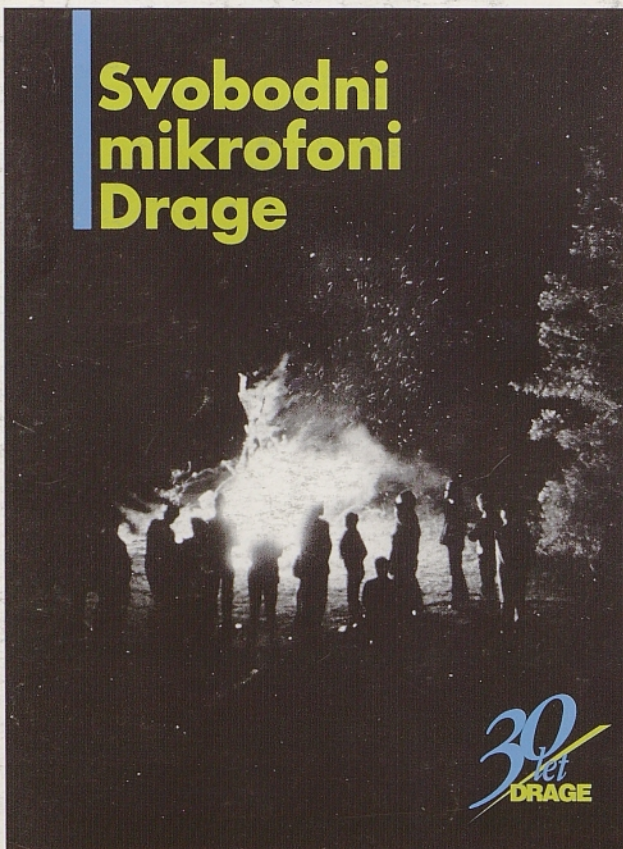
Srednja šola Fran Levstik, Prosek 5.000 lir; Zorko Harej, Trst 30.000 lir; Marija Žvokelj, Gorica 15.000 lir; Jože Strgar, Ljubljana, 5.000 lir; Janez Zdešar, Nemčija 5.000 lir; Edi Bernhardt, Tomaj 15.000 lir; Ana Žabkar, Heidelberg, Nemčija 2.000 lir.

DAROVI V SPOMIN:

Lučka in Anka Peterlin darujeta 50.000 lir v tiskovni sklad v spomin Andrejine Maver Perčič.

Vsem najlepša hvala!

Svobodni mikrofoni Drage

30
let
DRAGE

SLOVENCIM PRIHODNOST

Zbornik Drage 1994